

MEDENİ USUL HUKUKUNDA TEKSİF İLKESİ

Principle of Concentration in Civil Procedure

Nagihan MAZLUM*

ÖZ

Teksif ilkesi, dava malzemesinin, belirli bir usul kesitine kadar mahkeme önüne getirilmesini ve öngörülen usul kesitinin tamamlanmasından sonra ileri sürülen ya da getirilen işlemlerin mahkemece dikkate alınmamasını öngören yargılama hukuku ilkesidir. HMK’da ismen zikredilmemiştir. Ancak HMK’nın belirli maddelerinde yansımaları görülmektedir. Dolayısıyla teksif ilkesi gerek Yargıtay tarafından gerekse doktrin tarafından göz önünde bulundurulmuş bir ilke konumundadır. Bu çalışma kapsamında teksif ilkesi kavramı, teksif ilkesinin amacı, yargılamaya egemen olan diğer ilkeler ile ilişkisi, uygulama alanı ve kanun yolu bakımından ayrıntılı olarak açıklanmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Medeni Usul Hukuku, İlkeler, Teksif İlkesi, Dava Malzemesi, İddia ve Savunma, Deliler

ABSTRACT

The principle of concentration is a jurisdiction principle which envisages the case material to be submitted to the court up to a certain procedural transactions and it also requires the court to disregard those put forward afterwards. The principle of concentration is not referred in the Code of Civil Procedure (Act No. 6100). However its reflections are observed in its certain items. Hence, the principles of concentration is an essential tenet considered both by the supreme court and doctrine. In this article, the principle of concentration will be explained in detail in terms of its concept, its purpose,

Makalenin Geliş Tarihi: 14.10.2020, **Makalenin Kabul Tarihi:** 08.12.2020.

* Arş. Gör., Trabzon Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku Anabilim Dalı, ORCID:0000-0001-9030-7660

its relationship with other dominating jurisdiction principles and its legal remedy.

Keywords: Civil Procedure, Principles, Principle of Concentration, Case Material, Claims and Defenses, Evidence

GİRİŞ

Yargılamanın amacını, tarafların ve hâkimin yargılamadaki rollerini ve yargılamanın işleyişini düzenleyen kurallar, felsefesini yargılamaya egemen olan ilkelerden alır¹. Medeni usul hukukuna hâkim olan ilkeler, usul hukukunda yıllar boyunca yapılan uygulamalar sonucunda varılan ve yargılamayı temelden etkileyen ilkelerdir². Medeni usul hukukuna egemen olan bu ilkeler yargılamanın başlatılması, dava malzemesinin toplanması, sürecin devamı ve sona erdirilmesi açısından önem arz eder. Yargılama sistemine temel niteliğini veren ilkeler, tasarruf ilkesi, taraflarca getirilme ilkesi ve teksif ilkesi; hâkimle yargılama arasındaki bağlantıyı ifade eden ilkeler, yargılamanın hâkim tarafından yürütülmesi, hâkimin davayı aydınlatma ödevi ve doğrudanlık ve hâkimin delilleri değerlendirmesi; yargılamanın işleyişine ilişkin ilke ise sözlülük ve yazılılık ilkesi; Anayasal dayanağı olan ilkeler ise, usul ekonomisi ilkesi, hukuki dinlenilme hakkı, adil yargılanma hakkı ve aleniyet ilkesi olarak sınıflandırılabilir³.

Medeni usul hukukuna hâkim olan ilkeler HMK'nın 24. maddesi ilâ 33. maddesi arasında düzenlenmiştir. HMK'da düzenlenmemiş olan ancak medeni usul hukukunda uygulama alanı bulan ilkeler de mevcuttur. Nitekim teksif ilkesi bu ilkelerden biridir.

Teksif ilkesi, iddia ve savunma sebeplerinin veya delillerin belirli bir usul kesitine kadar mahkeme önüne getirilmesini, öngörülen usul kesitinin

¹ **Karlı Abdurrahim**, Medeni Muhakeme Hukuku, 3.B, İstanbul 2012, s.289.

² **Aslan Akyol Leyla**, Medeni Usul Hukukunda Davadan Feragat, Ankara 2011, s.56; **Kuru Baki**, Medeni Usul Hukuku El Kitabı, 2.C, C.1, Ankara 2020, s.568; **Tanrıver Süha**, Medeni Usul Hukuku, 3.B, C.1, Ankara 2020, s.350; **Arslan Ramazan/Yılmaz Ejder/Taşpınar Ayvaz Sema/Hanağası Emel**, Medeni Usul Hukuku, 6.B, Ankara 2020, s.148; **Görgün Şanal/ Börü Levent/ Toraman Barış/ Kodakoğlu Mehmet**, Medeni Usul Hukuku, 9.B, Ankara 2020, s.338; **Budak Ali Cem/ Karaaslan Varol**, Medeni Usul Hukuku, 4.B, Ankara 2020, s.71; **Atalı Murat/Ermenek İbrahim/Erdoğan Ersin**, Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı, 3.B, Ankara 2020, s.91; **Erdönmez Güray**, Pekcanitez Usul Medeni Usul Hukuku, 15.B, 3. C, C.1, 2, 3, İstanbul 2017, s.781-782; **Alangoya Yavuz/ Yıldırım Kamil/ Deren-Yıldırım Nevhis**, Medeni Usul Hukuku Esasları, 8.B, İstanbul 2011, s.182; **Üstündağ Saim**, Medeni Yargılama Hukuku, 6.B, İstanbul 1995, s.253.

³ **Aslan Akyol**, s.58.

tamamlanmasından sonra ileri sürülen ya da getirilen iddia ve savunma sebeplerinin mahkemece dikkate alınmamasını öngören yargılama hukuku ilkesidir⁴. Bu bağlamda çalışmada öncelikle teksif ilkesi kavramı ve ilkenin amacı üzerinde durulmuştur. Daha sonra teksif ilkesinin daha iyi anlaşılabilmesi için yargılamaya egemen olan diğer ilkeler ile ilişkisi ve farkları açıklanmaya çalışılmıştır. Bir sonraki başlıkta ise teksif ilkesinin kapsamı belirlenmiş ve teksif ilkesinin uygulanma konusu olan iddianın ve savunmanın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağı, delillerin gösterilmesi ve ilk itirazlar olmak üzere üç önemli konu üzerinde durulmuştur. Son olarak da olağan kanun yolları olan, istinaf ve temyiz kanun yolları açısından teksif ilkesi açıklanmaya çalışılmıştır.

I. TEKSİF İLKESİ KAVRAMI

A. Teksif İlkesinin Tanımı

Teksif, kelime anlamı olarak yoğunlaştırma, toplama şeklinde ifade edilir⁵. Teksif ilkesi ise doktrinde yer alan ağırlıklı tanıma göre, iddia ve savunma sebeplerinin, belirli bir usul kesitine kadar mahkeme önüne getirilmesini, öngörülen usul kesitinin tamamlanmasından sonra ileri sürülen ya da getirilen iddia ve savunma sebeplerinin mahkemece dikkate alınmamasını öngören yargılama hukuku ilkesidir⁶. Teksif ilkesi doktrinde, “iddia ve savunmanın teksifi ilkesi” olarak da adlandırılmaktadır⁷. HMK’da teksif ilkesi ismen zikredilerek düzenlenmemiştir. Ancak gerek Yargıtay tarafından gerekse de doktrin tarafından göz önünde bulundurulmuş bir ilke konumundadır. Bu bağlamda, yargılamaya egemen olan ilkelerden biri olarak kabul edilmektedir. Nitekim teksif ilkesi, yargılamanın düzeni, işleyişi açısından büyük öneme sahiptir ve belirtilen ilke sadece yargılama süreci bakımından uygulama alanı bulur. Örneğin arabuluculuk yargısal bir faaliyet değildir. Arabuluculuk sürecinin başlaması ile bilgi toplama aşamasına

⁴ Tanrıver s.362; Arslan /Yılmaz / Taşpınar Ayvaz /Hanağası, s.162; Görgün/ Börü/ Toraman/ Kodakoğlu, s.343; Budak / Karaaslan s.194; Atalı /Ermenek/Erdoğan, s.102; Üstündağ, s.253; Alangoya / Yıldırım / Deren-Yıldırım, s.185; Karşlı, s.324; Erdönmez -Pekcanitez Usul, 809.

⁵ Yılmaz Ejder, Hukuk Sözlüğü, 3.B, Ankara 2005, s.683.

⁶ Tanrıver s.362; Arslan /Yılmaz / Taşpınar Ayvaz /Hanağası, s.162; Görgün/ Börü/ Toraman/ Kodakoğlu, s.343; Budak / Karaaslan s.194; Atalı /Ermenek/Erdoğan, s.102; Üstündağ, s.253; Alangoya / Yıldırım / Deren-Yıldırım, s.185; Karşlı, s.324; Erdönmez -Pekcanitez Usul, 809; Börü Levent, Medeni Usul Hukukunda İddia ve Somutlaştırma Yükü, Ankara 2016, s.92; Rüzgaresen Cumhuriyet, Medeni Muhakeme Hukukunda Usul Ekonomisi İlkesi, Ankara 2013, s.113; Alangoya Yavuz, Medeni Usul Hukukunda Vakıfların ve Delillerin Toplanması İlişkin İlkeler, İstanbul 1979, s.4.

⁷ Tanrıver, s.362.

geçilir. Bilgi toplama aşamasında taraflar iddia ve savunmalarını ileri sürerler ancak bu şekilde iddia ve savunmanın ileri sürülmesi teksif ilkesi kapsamında değerlendirilemez. Bir başka örnek olarak icra daireleri önünde yürütülen icra takipleri gösterilebilir. Nitekim icra daireleri yargısal bir işlem veya yargılama yapmazlar. Çünkü yargılama yapma yetkisi sadece bağımsız ve tarafsız mahkemeler ve güvenceli hâkimler tarafından kullanılabilir⁸. Bu bağlamda örneğin, borçlu ödeme emrine yedi gün içerisinde itirazını belirterek yapmış olduğu itiraz, teksif ilkesi kapsamında değerlendirilemez.

Teksif ilkesinin konusunu, iddia ve savunma oluşturmaktadır⁹. Davacının, verilmesi istenilen karara etki edebilmek amacıyla, davadaki maddi soruna ilişkin somut vakıaların mahkemeye bildirmesine “iddia” denir¹⁰. “Savunma” ise, davalının verilmesi istenilen karara etki edebilmek amacıyla, davadaki soruna ilişkin somut vakıaları mahkemeye bildirmesi üzerine, karşı tarafın ileri sürdüğü aynı vakıalara ilişkin isterse de karşı tarafın ileri sürdüğü vakılardan farklı olarak yeni vakıalar ekleyerek açıklamalarını mahkemeye bildirmesi olarak ifade edilebilir¹¹. Nitekim buradan anlaşılacağı üzere, teksif ilkesi, iddia ve savunma sebeplerinin bildirilmesi olarak temellendirilse de kanaatimizce uygulama alanı kapsamına delillerin gösterilmesinin de eklenmesi gerekir.

Teksif ilkesinin bakımından önemli olan durum ise usul kesitinin varlığıdır. Teksif ilkesinin uygulanabilmesi için yargılamanın çeşitli usul kesitlerine bölünmüş olması gerekir¹². Usul kesiti, belirli bir usul işleminin geçerli bir şekilde yapılabilmesi için öngörülmüş olan zaman dilimi olarak tanımlanabilir. Bu çerçevede teksif ilkesi bağlamında usul kesitinden yargılamanın aşamaları anlaşılacaktır. Bu bağlamda dilekçeler teatisi, ön inceleme, tahkikat, sözlü yargılama ve hüküm aşamaları usul kesiti olarak nitelendirilir. Bu beş temel aşamayı, daha genel bir ifadeyle, iddia, ispat ve hüküm aşaması olarak üçe ayırmak da mümkündür¹³. Zamanında, yani belirli usul kesiti içinde ileri sürülmeyen iddia, savunmalar (vakıalar) ve deliller artık mahkeme tarafından dikkate alınmaz. Örneğin, dilekçeler teatisinin belirli

⁸ Arslan Ramazan/Yılmaz Ejder/Taşpınar Ayvaz Sema/ Hanağası Emel, İcra ve İflâs Hukuku, 6.B, Ankara 2020, s.53-54.

⁹ Teksif ilkesi kapsamında sadece iddia ve savunmanın değil, aynı zamandan delillerin de bu ilkenin kapsamı içinde değerlendirileceğine ilişkin olarak bkz. aşa. III, B.

¹⁰ Börü, s.60; Topuz Gökçen, Medeni Usul Hukukunda Karinelerle İspat, Ankara 2012, s.142; Yardımcı Taner Emre, Hukuk Yarılmasında Somutlaştırma Yükü, İstanbul 2017, s.18.

¹¹ Börü, s.62.

¹² Karlı, s.325; Ayrıca bkz. aşa. III.

¹³ Akkaya Tolga, Medeni Usul Hukuku Bakımından Boşanma Davası, Ankara 2017, s.140.

sürelerde tamamlanması, delillerin belirli sürelerde ibrazı, ilk itirazların ileri sürülmesi, davalının rızası olmadan davanın geri alınmaması, kesin süreye uyulmaması durumunda o süreye bağlanan işlemin yapılmasından vazgeçmiş sayılması teksif ilkesi ile ilişkilendirilebilir¹⁴.

B. Teksif İlkesinin Amacı

Teksif ilkesinin amacının tespiti, öncelikle medeni usul hukukunun amacının belirlenmesini gerektirir. Medeni usul hukukunun amacı hakkında doktrinde çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Bu bağlamda subjektif hakkın tespiti ve cebri icraya imkân veren adil bir hüküm kurmak¹⁵, adaletli karar verilmesini sağlamak¹⁶, hakkın korunması, tespiti ve gerçekleştirilmesine hizmet etmesi¹⁷ veya gerçeğe ulaşmak¹⁸ yargılamanın amacına ilişkin doktrinde yer alan görüşlerden bazıları olduğunu söylemek mümkündür.

Medeni usul hukukunun amacının gerçeğe ulaşmak olduğunu savunan yazarlar, teksif ilkesinin katı bir biçimde uygulanmaması gerektiğini savunmaktadır.¹⁹ Nitekim bu görüşe göre, gerçeğe ulaşmak bağlamında teksif ilkesi sınırlandırılabilir. Örneğin, ıslah yolu ile teksif ilkesinin katı bir şekilde uygulanması giderilebilir²⁰. Ancak, bu açıklamadan anlaşılması gereken, gerçeğe ulaşmak için usul hukuku kaynaklarının sınırsız olarak kullanılması değildir. Zira, medeni usul hukuku bağlamında gerçeğe ulaşmak kamu düzeninin korunması ve hukuki güvenlik gerekçeleriyle kesin hüküm kurumu getirilerek sınırlandırılmıştır²¹.

Doktrinde yer alan bir görüşe göre, medeni usul hukukunun amacına ulaşabilmesi, dava malzemesinin taraflarca getirilme ilkesi ve dava malzemesinin teksifi ilkesinin ne derece uygulandığına bağlıdır²². Teksif ilkesi ile öncelikle amaçlanan, davanın gereksiz yere ve kötüniyetli bir şekilde

¹⁴ **Özekes Muhammet**, Medeni Usul Hukukunda Hukuki Dinlenme Hakkı, Ankara 2003, s.76.

¹⁵ **Karaaslan Varol**, Medeni Usul Hukukunda Hâkimin Davayı Aydınlatma Ödevi, Ankara 2013, s.60.

¹⁶ **Yılmaz Ejder**, Usul Ekonomisi İlkesi, AÜHF, C.57, S.1, Y.2008, s.248.

¹⁷ **Taşpınar Sema**, Medeni Yargılama Hukukunda Amaç Sorunu, Prof. Dr. Faruk Erem'e Armağan, Ankara 1999, s.786

¹⁸ **Alangoya**, s.86.

¹⁹ **Alangoya**, s.109, dn.46; **Deren-Yıldırım Nevhis**, Teksif İlkesi Açısından İstinaf, İstinaf Mahkemeleri Uluslararası Toplantı, 7-8 Mart 2003, s. 273.

²⁰ **Deren-Yıldırım**, s.273.

²¹ **Tanrıver**, s.127.

²² **Yıldırım Kâmil**, Teksif ve Sözlülük İlkeleri Açısından Yargılama Usulleri Hakkında Düşünceler, Prof. Dr. Ergun Önen'e Armağan, İstanbul 2003, s.467-468.

uzamasının engellenmesi ve davanın başında iddianın, savunmanın ve delillerin ortaya konulmasıdır²³. Bir anlamda teksif ilkesi ile yargılamanın sürüncemede bırakılmasının önüne geçmek amaçlanmaktadır²⁴. Zira yargılamanın sürüncemede olması, gerçeğe ulaşmayı tehlikeye düşürür. Çünkü vakıalar ne kadar geçmişte kalırsa, bunların hatırlanmasından ve doğruluğundan uzaklaşmış olunur²⁵. Dolayısıyla sürüncemede kalmış bir yargılama sonunda doğru olmayan kararlar gündeme gelebilir ve bu durumun varlığı yargıya güveni azaltır²⁶. Ayrıca teksif ilkesi, davayı kaybedeceğini fark eden ya da zaman kazanmak isteyen tarafın yeni iddia ve savunmalar ileri sürerek davanın gereksiz yere uzamasına sebep olmasını ortadan kaldırmaktadır²⁷. Nitekim belirli bir noktaya gelmiş olan yargılamanın son bulması, gereksiz yere uzamaması gerekmektedir. Oysa vakıaların sınırsızca ve her zaman ileri sürülmesi tahkikatın uzamasına yol açar²⁸.

Yargılamanın sürüncemede bırakılmaması amacının yanında, yargılamanın hızlılığı da teksif ilkesinin bir amacı olarak doktrinde kabul edilmektedir²⁹. Teksif ilkesi, sadece taraflar açısından değil, hâkim açısından da bağlayıcıdır. Bir başka ifadeyle hâkimin de belirtilen sürelerle uyması gerekir. Bu bağlamda yargılamanın hızlandırılması sağlanmış olur³⁰.

II. TEKSİF İLKESİNİN MEDENİ USUL HUKUKUNA EGEMEN OLAN DİĞER İLKELERLE İLİŞKİSİ

A. Yazılılık ve Sözlülük İlkesi

Usul işlemleri yazılı ve sözlü olmak üzere iki şekilde yürütülür. Sadece duruşmada beyan edilenlerin hükmün temelini oluşturduğu durumda, sözlülük ilkesinden; buna karşılık tarafların ve ilgililerin sadece yazılı olarak bildirdiklerinin hükme esas alındığı durumda ise yazılılık ilkesinin varlığından söz edilebilir³¹. Medeni usul hukukumuzda hem sözlülük ilkesi

²³ Karşlı, s.325; Rüzgaresen, s.113; Börü, s.92; Erdoğan Ersin/ Korkmaz Cansu, Yargıtay'ca Verilen Bozma Yahut Bölge Adliye Mahkemelerince Verilen Gönderme Kararlarından Sonra Islah Yapılıp Yapılmayacağı Sorunu, YBHD 2016, S.2, s.254-255.

²⁴ Tanrıver, s.362; Alangoya, s.4; Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım, s.185; Börü, s.92.

²⁵ Üstündağ, s.252.

²⁶ Alangoya, s.4, dn.15.

²⁷ Erdönmez-Pekcanitez Usul, s.809; Börü, s.92.

²⁸ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s.161.

²⁹ Rechberger Walter(Çeviren: Kamil Yıldırım), Avusturya Medeni Yargılamasında Yargılamanın Hızlandırılması, İlkeler Işığında Medeni Yargılama Hukuku, 3.B, İstanbul 2002, s.12-13.

³⁰ Rüzgaresen, s.113.

³¹ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s.166; Erdönmez-Pekcanitez Usul, s.905; Tanrıver, s.364; Alangoya, s.5; Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım, s.186; Erdönmez-

hem de yazılılık ilkesinin yer aldığı durumlar mevcuttur. Ancak yazılılık ilkesi, sözlülük ilkesine nazaran daha geniş bir uygulama alanına sahiptir. Daha ayrıntılı olarak tanımlamak gerekirse, yargılamada sadece yazılı olarak ileri sürülen ve yazılı hale getirilmiş bulunan hususların hükme esas alınabilmesini öngören ilkeye yazılılık ilkesi denir³². Sözlülük ilkesi ise, sadece sözlü olarak ileri sürülen ve sözlü olarak ifade edilmiş bulunan hususların yargılamada esas alınabileceğini ve hükme dayanak yapılabileceğini öngören ilke olarak tanımlanmaktadır³³. Bu ilke duruşma yapıldığı ölçüde ortaya çıkar. Zira duruşma yapılırken ileri sürülen talep ve beyanlar tutanağa geçirilir³⁴.

Doktrinde teksif ilkesinin uygulanabilmesi için yargılamanın yazılılık ilkesine dayanması gerektiği ancak teksif ilkesinin sözlülük ilkesinin karşılığı olmadığı ve sözlülük ilkesinden soyutlanmayacağı savunulmaktadır³⁵. Türk medeni usul hukukunda da dilekçeler teatisine egemen olan ilke yazılılık ilkesidir. Davalı ve davacının iddia ve savunmalarını belirli bir usul kesitine kadar ileri sürmeleri gerekir. Bu usul kesiti ise, yazılı yargılama usulünde ikinci dilekçe ve ikinci cevap dilekçesinin verilmesi ile son bulur.

Teksif ilkesinin varlığının bir sonucu olarak belirli usul kesitine kadar ileri sürülen ilk itirazlar hakkında hâkim duruşma yapmadan dosya üzerinden karar verebilir (HMK m.138). Duruşma yapılmaksızın dosya üzerinden verilen kararlar bakımından da yazılılık ilkesi geçerlidir. Bu bağlamda teksif ilkesinin dayanağı olan gerek iddianın ve savunmanın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağı gerek ilk itirazlar gerekse de delillerin gösterilmesi bakımından yazılılık ilkesinin uygulandığını ifade edebiliriz³⁶.

Pekcanitez Usul, s.905; **Özkaya-Ferendeci H. Özden**, (Alman Hukuku'ndaki Örneği İle) Sözlülük İlkesi, İstanbul 2019, s.5-6.

³² **Tanrıver**, s.364; **Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası**, s.166; **Erdönmez-Pekcanitez Usul**, s.905; **Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım**, s.186; **Özkaya-Ferendeci**, s.6.

³³ **Alpay Ece**, İngiliz ve Türk Yargılama Hukukunda Sözlülük İlkesi, İstanbul 2020, s.45; **Özkaya-Ferendeci**, s.5; **Tanrıver**, s.364; **Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası**, s.166; **Erdönmez-Pekcanitez Usul**, s.905; **Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım**, s.186.

³⁴ **Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası**, s.166.

³⁵ **Karşlı**, s.325. Avusturya Hukukunda sözlülük ilkesi kabul edilmekte ve teksif ilkesi uygulama alanı bulmamaktadır. (**Deren-Yıldırım**, s.270, 283; **Yıldırım**, s.477; **Karşlı**, s.325; **Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım**, s.187-188; **Alpay**, s.58; **Özkaya-Ferendeci**, s.122).

³⁶ Bkz. a.ş. III, A, B, C.

B. Taraflarca Getirilme İlkesi

Teksif ilkesi ile ilişkili olan bir diğer ilke taraflarca getirilme ilkesidir. Taraflarca getirilme ilkesi, iddia ve savunmanın dayanağını oluşturan maddi vakıalarla, delillerin davanın taraflarınca mahkeme önüne getirilmesini öngören ilkeye denir³⁷. Taraflarca getirilme ilkesi, tasarruf ilkesinin tamamlayıcısıdır. Tasarruf ilkesi, davanın açılmasında, devam ettirilmesinde ve sona erdirilmesinde tarafın egemen olduğu ilkedir. Taraflarca getirilme ilkesi tasarruf ilkesinin egemen olduğu davalarda vakıaların taraflarca getirilmesi, delillerin taraflarca gösterilmesi ve ispat faaliyetinin taraflarca gerçekleştirilmesini ifade eder³⁸.

Teksif ilkesi, tarafların iddia ve savunmalarını belirli bir usul kesitine kadar getirmelerini gerektirdiğinden taraflarca getirilme ilkesi ile arasında sıkı bir ilişki mevcuttur³⁹. Nitekim taraflarca getirilme ilkesinin uygulandığı davalarda hâkim, iki taraftan birinin söylemediği şeyi ve vakıaları kendiliğinden dikkate alamaz ve onları hatırlatacak davranışlarda bulunamaz (HMK m.25, I). Ayrıca kanunda belirtilen durumlar dışında hâkim kendiliğinden hiçbir delile müracaat edemez ve delil toplayamaz (HMK m.25, II). Bu kuralın istisnalarını hâkimin bilirkişiye başvurması ve keşif yaptırması oluşturur⁴⁰.

Bu ilke uyarınca taraflar dava malzemesinin mahkemeye getirilmemesinin sorumluluğunu üstlenmişlerdir. Bu bağlamda taraf maddi hukuk bakımından ne kadar haklı olursa olsun talep sonucunu dayandırdığı vakıaları mahkemeye sunmamış ise talebi reddedilir⁴¹. Bu çerçevede, taraflar çelişkili vakıa ve delillere sahip olsalar bile belirli usul kesitinin sonuna kadar dava malzemesini getirmekle yükümlüdürler⁴².

³⁷ **Özçelik Volkan**, Türk Medeni Usul Hukukunda Taraflarca Getirilme İlkesi, Ankara 2020, s.94; **Bilge**, s. 260; **Umar**, s.108; **Kuru-El Kitabı**, s.569; **Tanrıver**, s.354; **Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası**, s.158; **Erdönmez-Pekcanitez Usul**, s.795; **Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım**, s.183; **Budak/Karaaslan**, s.85; **Kuru Baki**, İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medeni Usul Hukuku, İstanbul 2016, s.297; **Atalı/ Ermenek/ Erdoğan**, s.98; **Görgün/ Börü/ Toraman/ Kodakoğlu**, s.340.

³⁸ **Meriç Nedim**, Medeni Yargılama Hukukunda Tasarruf İlkesi, Ankara 2011, s.53; **Meriç Nedim**, Medeni Yargılama Hukukunda Tasarruf ve Taleple Bağlılık İlkesinin Kapsamı ve Bazı Güncel Kararların Değerlendirilmesi, MİHBİR 2014, C.4, S.2, s.29.

³⁹ **Yıldırım**, s.490-491.

⁴⁰ **Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası**, s.158; **Tanrıver**, s.355; **Erdönmez-Pekcanitez Usul**, s.799; **Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım**, s.183; **Budak/Karaaslan**, s.85-86; **Kuru**, s.297; **Atalı/ Ermenek/ Erdoğan**, s.101; **Bilge**, s. 260; **Umar**, s.108; **Görgün/ Börü/ Toraman/ Kodakoğlu**, s.342.

⁴¹ **Erdönmez-Pekcanitez Usul**, s.799; **Tanrıver**, s.355; **Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası**, s.158; **Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım**, s.183; **Budak/Karaaslan**, s.86; **Kuru**, s.297; **Atalı/ Ermenek/ Erdoğan**, s.101.

⁴² **Karlı**, s.325.

C. Resen Araştırma İlkesi

Resen araştırma ilkesi HMK’da açıkça düzenlenmemiş, HMK’nin 385. maddesinde çekişmesiz yargı işleri bakımından “aksine bir hüküm bulunmadıkça resen araştırma ilkesinin” geçerli olacağı ifade edilmiştir. Resen araştırma ilkesi, hükme dayanak yapılacak olan maddi vakıalarla, ispat araçlarının toplanmasında, tarafların ya da talepte bulunanın yanı sıra hâkimin de aktif bir rol üstlenmesini öngören ilkedir⁴³. Bu ilkenin temelinde, kamu yararı düşüncesi yatar. Kamu yararının bulunduğu durumlarda hâkim, resen araştırma ilkesi kapsamında dava malzemesini resen araştırabilir. Ayrıca kamu düzeni temeline dayandığı için resen araştırma ilkesinin uygulandığı davalar, tarafların dava konusu üzerinde serbestçe tasarruf edemeyecekleri davalar olduğu için⁴⁴, taraflarca getirilme ilkesinin karşıtını oluşturur.

HMK’nın 385. maddesinin ikinci fıkrası uyarınca “Çekişmesiz yargı işlerinde aksine bir hüküm bulunmadıkça resen araştırma ilkesi geçerlidir.” Bu bağlamda çekişmesiz yargı işlerinde taraflarca getirilme ilkesi değil, resen araştırma ilkesi uygulanır. Bunun sonucu olarak da çekişmesiz yargıda hâkim, tarafların gösterdiği deliller ve vakıalarla bağlı değildir⁴⁵.

Tarafların aktif olduğu ve dava malzemesini kendilerinin getirecekleri davalar için taraflarca getirilme ilkesi uygulandığından, teksif ilkesi bu ilke ile bağlantılı kabul edilir. Bu bağlamda da doktrinde resen araştırma ilkesinin uygulama alanı bulduğu durumlarda teksif ilkesinin söz konusu olamayacağını savunan görüş mevcuttur⁴⁶. Çünkü bu ilkenin uygulandığı dava ya da işlerde hâkim, taraflarca ileri sürülmemiş maddi vakıaları da kendiliğinden dikkate alabilir; taraflara onları hatırlatacak davranışlarda bulunabilir. Ayrıca hâkim bu davalarda her türlü delile de kendiliğinden müracaat edebilir. Bu davalarda iddianın ve savunmanın değiştirilmesi ve genişletilmesi yasağı ve bu yasağın istisnaları uygulanmaz⁴⁷. Bununla birlikte, belirtelim ki, bunun yanı sıra doktrinde teksif ilkesinin hem taraflar hem de hâkim açısından uygulama alanı bulacağı; bu nedenle de taraflarca getirilme ilkesinin uygulandığı davalarda hem hâkim hem de taraflar açısından; buna karşın resen araştırma ilkesinin uygulandığı davalarda ise, sadece hâkimin usul işlemleri açısından teksif ilkesinin uygulanacağı da ifade edilmektedir⁴⁸.

⁴³ Tanrıver, s.361; Kuru-El Kitabı, s.574.

⁴⁴ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s.159.

⁴⁵ Budak/Karaaslan, s.359; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s.589, Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s.82.

⁴⁶ Deren-Yıldırım, s.273.

⁴⁷ Tanrıver, s.361; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s.159; Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım, s.184; Kuru, s.299.

⁴⁸ Rüzgaresen, s.113.

D. Usul Ekonomisi İlkesi

Usul ekonomisi ilkesi, en az giderle, makul süre içerisinde, basit usuller kullanılarak yargılamanın sürüncemede bırakılmaması ve gereksiz yere dava açılmasının önüne geçilmesini sağlar. Ayrıca hem hukuk düzeninin korunmasına hem de tarafların dava açmadaki amacına ucuz, basit ve makul olan süre içerisinde ulaşmasını hedefleyen ilke olarak tanımlanabilir⁴⁹.

Anayasanın 36. maddesi ve 141. maddesi usul ekonomisi ilkesinin anayasal dayanaklarını oluşturmaktadır. Nitekim Anayasanın 36. maddesinde *“Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir”* denilmek suretiyle ve Anayasanın 141. maddenin dördüncü fıkrasında ise, *“Davaların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılması, yargının görevidir.”* denilerek usul ekonomisi ilkesinin anayasal temeli ifade edilmiştir.

HMK'nın 30. maddesinde de *“Hâkim, yargılamanın makul süre içinde ve düzenli bir biçimde yürütülmesini ve gereksiz gider yapılmamasını sağlamakla yükümlüdür.”* şeklinde ifade edilmiştir. Buradan hareketle usul ekonomisi ilkesinin üç temel unsuru bulunmaktadır. Bunlardan ilki basitliktir. Usul ekonomisinin unsurlarından biri olan basitlik, yargılamanın yürütülürken belirli bir düzeni içerisinde olması, hâkimin veya tarafların kanunlarda öngörülen bu düzeni zorlaştırmaması aksine kolaylaştırması olarak ifade edilebilir⁵⁰. Basitlik unsuru ile yargılamanın düzenli bir şekilde yürütülmesi ile uyuşmazlıkların çözüm süresi kısalmış ve en önemlisi mahkemelerin iş yükünün artması engellenmiş olur. İkinci unsuru ise, yargılamanın makul sürede tamamlanmasıdır. Makul sürenin başlama anı, mahkemeye başvuru tarihidir. Bitiş anı ise hükme karşı öngörülmüş olan tüm yolların tükendiği tarihtir⁵¹. Ancak makul sürenin tam olarak ne olması gerektiği her somut davaya göre değişmektedir. Üçüncü ve son unsur ise, ucuzluktur. Yargılamanın yapılabilecek en az giderle sona erdirilmesidir.

Teksif ilkesi, usul ekonomisi ile yakından ilgilidir. Zira davaların gereksiz yere ve kötü niyetle uzatılmasını önlemek hem teksif ilkesinin hem de usul ekonomisi ilkesinin amacıdır. Ayrıca teksif ilkesi ile taraflar belirli bir usul kesitine kadar iddia ve savunmalarını ileri süreceğinden yargılamanın

⁴⁹ Rüzgaresen, s.38-39; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s.161; Budak/Karaaslan, s.81; Erdönmez-Pekcanıtez Usul, s.886; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s.122; Tanrıver, s.378; Kuru, s.302; Kuru-El Kitabı, s.585; Umar, s.129; Görgün/ Börü/ Toraman/ Kodakoğlu, s.357.

⁵⁰ Rüzgaresen, s.217.

⁵¹ Rüzgaresen, s.180; Tanrıver, s.384.

sürüncemede kalması da önlenir⁵². Nitekim usul ekonomisi ilkesi de, yargılamanın basit, ucuz ve makul sürede tamamlanmasına olanak sağlayan bir ilkedir. Bu belirtilen unsurları itibariyle usul ekonomisi ilkesi; yargılamanın düzenine, tarafların yargılamadaki rollerine yargılamanın sürüncemede bırakılmamasında ve bunlardan kaynaklanan sorunların çözümünde rol oynar. Bu kapsamda teksif ilkesi, adil yargılanma hakkının ve usul ekonomisi ilkesinin bir unsuru olan makul sürede yargılanma hakkının gerçekleşmesine hizmet eder⁵³. Nitekim bu durum AİHS'in 6. maddesine göre, herkesin, davasını makul bir süre içerisinde yapılmasını isteme hakkına sahip olduğu şeklinde ifade edilmiştir.

Yargılamanın makul sürede tamamlanması, yargılama sürecinin birkaç ayda tamamlanacağı anlamına gelmez. HMK'da düzenlenen kurallara uyularak bir yargılama yapılması gerekmektedir. Bu anlamda dilekçeler teatisi, ön inceleme, tahkikat, sözlü yargılama ve hüküm aşamalarının belirli süreler içerisinde yapılması gerektiği düzenlenmiştir. Örneğin delillerin gösterilmesinin belirli bir usul kesitine⁵⁴ kadar yapılması gerekmektedir⁵⁵. Böyle bir sınırlandırılma yapılması davanın uzamasını önler, bir anlamda da yargılamanın makul sürede tamamlanmasına hizmet eder.

Usul işlemi için kanunda bir süre öngörülmüş ve bu süre aşılmışsa usul ekonomisi ilkesinin bir unsuru olan makul sürede yargılanma ilkesi ihlal edilmiş olur⁵⁶. Böyle bir sonuç teksif ilkesinin amacını gerçekleştirmesini engeller.

⁵² Erdönmez-Pekcanitez Usul, s.809; Tanrıver, s.362; Rüzgaresen, s.113; Şeker Hilmi, İlkeler Işığında Ön İnceleme Kurumu, İstanbul 2012, s.33.

⁵³ Erdönmez-Pekcanitez Usul, s.811.

⁵⁴ Taraflar kural olarak dilekçeler teatisi aşamasında delillerini mahkemeye sunmalıdırlar. Ancak dilekçeler aşamasında ileri sürülmeyen deliller, en geç ön inceleme duruşmasında; davetiyenin tebliğinden itibaren iki haftalık kesin süre içinde tarafların dilekçelerinde gösterdikleri, ancak henüz sunmadıkları belgeleri mahkemeye sunmaları veya başka yerden getirtilecek belgelerin getirtilebilmesi amacıyla gereken açıklamayı yapmaları gerekir (HMK m.139, I, ç).

⁵⁵ "...Tüm bu hususlar birlikte değerlendirildiğinde; 6100 Sayılı HMK'nın sistematigi içinde; tahkikat aşamasına geçilmezden evvel tarafların uyumsuzlukların çözümü için ileri sürdükleri delillerin daha işin başında belirlenerek tahkikatın etkin bir şekilde yapılmasının amaçlandığı anlaşılmaktadır. Yargılamanın etkin ve makul bir süre içinde bitirilmesi için delil gösterilmesi dilekçelerin teatisi (dava, cevap, cevaba cevap ve ikinci cevap) aşamasına hasredilmiştir. Buna göre, dilekçelerin teatisi aşamasında herhangi bir delil bildirmeyen davacı veya davalıya ön inceleme duruşmasında delillerini bildirmesi için yeni bir süre verilmesine imkân bulunmamaktadır..." HGK, T.20.04.2016, E.2014/13-856, K.2016/523: **Kazancı.**

⁵⁶ Rüzgaresen, s.114; Tanrıver, s.378; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s.161; Erdönmez-Pekcanitez Usul, s.893; Budak/Karaaslan, s.81; Kuru, s.304; Kuru-El Kitabı,

Usul ekonomisi ilkesinin bir başka unsuru olan basitlik de teksif ilkesi ile ilişkilidir. Yargılamanın basit bir usulle yürütülmemesi yargılamanın uzaması, taraflar ve mahkeme açısından iş yükünün artması anlamına gelir. Bu durumda teksif ilkesinin amacı olan davanın gereksiz yere ve kötüniyetli uzamasının önüne geçmesini engeller.

E. Hukuki Dinlenilme Hakkı

Hukuki dinlenilme hakkı da Anayasal dayanağı olan ilkelerden biridir. Buna göre Anayasa'nın 36. maddesinde, "*Herkes meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı ve davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir.*" şeklinde ifade edilmiştir.

Hukuki dinlenilme hakkına, "anlatma hakkı" veya "iddia ve savunma hakkı" da denilmektedir⁵⁷. Taraflar, bu hakkın bir yansıması olarak yargılama sırasında dilekçe vermek, iddiada bulunmak, bu iddialarını ispata yarayan deliller sunma hakkına sahiptir⁵⁸. Hukuki dinlenilme hakkı, üç unsurdan oluşmaktadır. Bu unsurlar, yargılama ile ilgili olarak bilgi sahibi olma, açıklama ve ispat hakkı ve mahkemenin yapılmış olan açıklamaları dikkate alarak değerlendirmesi ve kararını somut ve açık olarak gerekçelendirmesidir⁵⁹.

Teksif ilkesi ile de taraflara belirli bir usul kesitine kadar usul işlemlerini ileri sürebilme imkânı tanır. Bu açıdan hukuki dinlenilme hakkının bir unsuru olan açıklama ve ispat hakkının belirli bir usul kesitiyle sınırlandırılıp sınırlandırılmayacağı veya sınırlandırılması halinde bir ihlalinin gündeme gelip gelmeyeceği tartışılmıştır⁶⁰. Doktrinde yer alan bir görüşe göre, yargılamanın amacı uyuşmazlığı sürdürmek değil, sona erdirmek, hukuki ve sosyal barışı sağlamaktır. Bir yargılamanın sonsuza kadar sürmesi düşünülemez. Hukuki dinlenilme hakkı da sınırsız bir sürede kullanılacak bir

s. 580; **Atalı/ Ermenek/ Erdoğan**, s.122; **Umar**, s.129; **Görgün/ Börü/ Toraman/ Kodakoğlu**, s.357.

⁵⁷ **Özekes**, s.34-35; **Alangoya**, s.97, dn.6.

⁵⁸ **Özekes**, s.31; **Erdönmez-Pekcanitez Usul**, s.863; **Tanrıver**, s.380; **Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası**, s.154; **Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım**, s.187; **Budak/Karaaslan**, s.74; **Kuru**, s.300; **Atalı/ Ermenek/ Erdoğan**, s.111-114; **Görgün/ Börü/ Toraman/ Kodakoğlu**, s.355-356; **Umar**, s.119; **Kuru-El Kitabı**, s. 580.

⁵⁹ **Tanrıver**, s.381; **Erdönmez-Pekcanitez Usul**, s.863; **Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası**, s.154; **Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım**, s.187; **Budak/Karaaslan**, s.74; **Kuru**, s.300; **Atalı/ Ermenek/ Erdoğan**, s.111-114; **Kuru-El Kitabı**, s. 580; Ayrıntılı bilgi için bkz. **Özekes**, s. 86 vd.

⁶⁰ **Özekes**, s.76; **Hanağası Emel**, Medeni Yargılama Hukukunda Silahların Eşitliği, Ankara 2016, s.378.

hak değildir. Bir başka ifadeyle, bu hakkın kullanımı sınırlanabilir⁶¹. Ayrıca aynı doğrultuda doktrinde yer alan bir başka görüş ise açıklama hakkına sınır tanınmadığı durumda yargılamanın sürüncemede bırakılmasına neden olacağını ve bu durumda karşı tarafın hakkının korunmasının zedeleneceğini ileri sürmüştür⁶². Dolayısıyla hukuki dinlenilme hakkı sınırlandırılabilir. Bu çerçevede teksif ilkesinin hukuki dinlenilme hakkına aykırı olmadığı, bu hakkı ihlal etmediği söylenebilir. Nitekim teksif ilkesi belirli istisnaların varlığı ile katı bir biçimde uygulanmaması hukuki dinlenilme hakkı ile arasındaki bağlantıyı daha uygun hale getirmiştir⁶³.

F. Hâkimin Davayı Aydınlatma Ödevi

Hâkim, davayı aydınlatma ödevi kapsamında, uyuşmazlığın aydınlatılmasının zorunlu olduğu durumlarda, maddi ve hukuki açıdan belirsiz yahut çelişkili gördüğü hususlar hakkında taraflara açıklama yaptırabilir, soru sorabilir, delil gösterilmesini isteyebilir (HMK m.31)⁶⁴.

Hâkimin davayı aydınlatma ödevi iki şekilde gerçekleşir. Bunlardan ilki, vakıalar bakımından yeterli açıklık bulunmadığı durumda, hâkimin tarafları dinleyip soru sorması durumudur⁶⁵. Hâkim, tarafların teksif ilkesi gereğince

⁶¹ **Özekes**, s.76; **Sungurtekin Özkan Meral**, Türk Medeni Yargılama Hukuku, İzmir 2013, s.101; “Hukukî dinlenilme hakkının ikinci unsuru “Açıklama ve İspat Hakkı”dır. Buna göre de, hak sahibinin bilgilendiği hususlarda açıklama hakkı tam olmalıdır. Açıklama hakkı kapsamına, yargılamanın temelini oluşturan vakıalar, bunların ispatına ilişkin faaliyet ve hukukî sebepler girmektedir. Bununla birlikte, açıklama hakkı sınırsız bir içeri dökme hakkı değildir. Bu konuda hakkın özünü zedelemeyen, yargılamanın sağlıklı işlemesine yönelik sınırlamalar getirilebilir. Ancak, hakkı anlamsız kılacak sınırlamalar kabul edilemez. Bu çerçevede örneğin, makul kabul edilebilecek, iddia ve savunmayı genişletme yasağı ile delil gösterilmesi konusunda getirilen sınırlamalar hukukî dinlenilme hakkına aykırı sayılmaz. Burada, teksif ilkesi ve usul ekonomisi ortaya çıkacak, hukukî dinlenilme hakkı ihlâli sonucunu doğurmayan, teksif ilkesine ve usul ekonomisine uygun olan sınırlamalar kabul edilebilecektir. Açıklama hakkının ne şekilde kullanılacağı ise, kural olarak ilgili yargılama usulü belirler. Açıklama hakkının kullanılması için ilgiliye gerekli ortam hazırlanmasına rağmen, kişi bu hakkı kullanıp kullanmamakta serbesttir, hakkını kullanmayarak haktan feragat edebilir.” HGK, T.13.05.2015, E.2013/8-2201, K.2015/1326: **Kazancı**; aynı yönde karar için bkz. HGK, T.23.11.2011, E.2011/11-554, K.2011/684: **Kazancı**.

⁶² **Erdönmez- Pekcanitez Usul**, s.877.

⁶³ **Özekes**, s.76-77; İstisnalar için bkz. a.ş. III, A, B.

⁶⁴ **Karaaslan**, s.27; **Alangoya**, s. 135; **Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası**, s.164; **Budak/Karaaslan**, s.87; **Atalı/ Ermenek/ Erdoğan**, s.123; **Görgün/ Börü/ Toraman/ Kodakoğlu**, s.358; **Erdönmez-Pekcanitez Usul**, s.818; **Tanrıver**, s.356.

⁶⁵ **Deren-Yıldırım**, s.275; **Alangoya**, s.142-143; **Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası**, s.164; **Budak/Karaaslan**, s.87; **Atalı/ Ermenek/ Erdoğan**, s.123; **Erdönmez-Pekcanitez Usul**, s.818; **Tanrıver**, s.356; **Görgün/ Börü/ Toraman/ Kodakoğlu**, s.358.

vakıaları belirli bir usul kesitine kadar ileri sürdükleri vakıalar ile sınırlı soru sorma ödevini yerine getirir. Zira taraflarca getirilme ilkesinin egemen olduğu davalarda, hâkim, tarafların dilekçelerinde belirttikleri vakıalar ile bağlıdır⁶⁶. Hâkimin davayı aydınlatma ödevi kapsamında soru sorması, davaya yeni vakıa getirme anlamını taşımaz, ileri sürülen vakıaların ispata yetecek şekilde somutlaştırılmamış olması halinde bunların açıklattırılması amacı taşır⁶⁷.

Hâkimin davayı aydınlatma ödevini gerçekleştireceği ikinci şekil ise, delillerin gösterilmesidir. Taraflar kural olarak delillerini dilekçeler teatisi aşamasında sunmalıdırlar. Ancak dilekçeler aşamasında ileri sürülmeyen deliller, en geç ön inceleme duruşmasında; davetiyenin tebliğinden itibaren iki haftalık kesin süre içinde tarafların dilekçelerinde gösterdikleri, ancak henüz sunmadıkları belgeleri mahkemeye sunmaları veya başka yerden getirtilecek belgelerin getirilebilmesine yahut HMK'nın 145. maddesi gereğince tahkikat aşamasında yargılamayı geciktirme amacı taşımaması ve ileri sürülmemesi ilgili tarafın kusurundan kaynaklanmıyorsa mahkeme o delilin gösterilmesine izin verebilir. Ancak HMK'nın 31. maddesi uyarınca, hâkim belirsiz veya çelişkili gördüğü hususlarda taraflardan delil gösterilmesini isteyebilir⁶⁸. Ancak hâkime verilen bu ödevin belirli sınırları mevcuttur. Hâkim, dava dosyasında belirtilen ve üçüncü kişilerin elinde mevcut olan belgelerle sınırlı olarak tarafların ileri sürmediği veya dayanmadığı belgeleri davaya getirebilir⁶⁹. Böyle bir durumda kanaatimizce teksif ilkesinin istisnası gündeme gelir. Zira tarafların belirli bir usul kesitine kadar delilleri ibrazı gerekir. Tarafın, belirli usul kesitine kadar delil sunmadığı durumda delil ileri süremez. Ancak hâkime, ibraz edilmemiş bir delilin davayı aydınlatma ödevi kapsamında ileri sürülmesi imkânı verilmiştir.

III. TEKSİF İLKESİNİN UYGULANMA ALANI

Teksif ilkesinin, belirli usul işlemlerinin, belirtilen usul kesitine kadar yapılması anlamına geldiği yukarıda ifade edilmişti⁷⁰. Burada ayrıntılı olarak açıklanacak olan bir anlamda teksif ilkesinin uygulanma alanlarıdır. Öncelikle iddia ve savunmanın değiştirilmesi ve genişletilmesi yasağı üzerinde

⁶⁶ **Deren-Yıldırım**, s.275.

⁶⁷ **Karaaslan**, s.107.

⁶⁸ **Alangoya**, s.169; **Karaaslan**, s.148; **Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası**, s.164; **Erdönmez-Pekcanitez Usul**, s.822-823; **Budak/Karaaslan**, s.87; **Tanrıver**, s.356.

⁶⁹ **Erdönmez-Pekcanitez Usul**, s.824; Burada davayı aydınlatma ödevi bağlamında gösterilecek olan delillerin, dava dosyasında hiç gösterilmemiş olan veya dayanılmamış olan deliller değil, dilekçelerde belirtilmiş ancak henüz sırası gelmemiş veya mahkemeye getirilmemiş delillerdir (**Atalı/ Ermenek/ Erdoğan**, s.123).

⁷⁰ Bkz. yuk. I, A.

durulmuş daha sonra da delillerin gösterilmesi ve teksif ilkesinin en katı şekilde uygulandığı ilk itirazlar açıklanmıştır.

A. İddianın ve Savunmanın Değiştirilmesi ve Genişletilmesi Yasağı

İddia ve savunmanın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağı en geniş hali “ tarafların iddia ve savunmalarını hâkim önüne getirecekleri zamandan sonra işlemeye başlayan ve tarafların artık yapmış oldukları iddia ve savunmaları ile bağlı oldukları usulî kurum” olarak tanımlanabilir⁷¹. Davacı bakımından “iddianın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağı”; davalı bakımından da “savunmanın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağı” işlerlik kazanır. Bu iki yasak, birbirinin karşısını oluşturur⁷². Bu bağlamda yasağın sadece taraflardan birine tanınmamış olması, hak arama özgürlüğünün, hukuki dinlenilme hakkının ve özellikle tarafların eşitliği (silahların eşitliği) ile hukuki dinlenilme hakkının korunmasını sağlar⁷³.

İddianın ve savunmanın değiştirilmesi ve genişletilmesi yasağının başlangıç anı HMK’nın 141. maddesinin birinci fıkrasında ve HMK’nın 319. maddesinde ifade edilmiştir. Yasağın başlaması dilekçeler teatisi aşamasından hareketle yazılı yargılama usulü ve basit yargılama usulü açısından farklılık göstermektedir. Buna göre, yazılı yargılama usulünde, iddianın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağı cevaba cevap dilekçesinin mahkemeye verilmesiyle; savunmanın değiştirilmesi ve genişletilmesi yasağı ise ikinci cevap dilekçesinin mahkemeye verilmesiyle başlar (HMK m.141, I). Basit yargılama usulünde ise, iddianın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağı dava dilekçesinin mahkemeye verilmesi ile savunmanın değiştirilmesi ve genişletilmesi yasağı ise cevap dilekçesinin mahkemeye verilmesiyle başlar (HMK m.319).

Teksif ilkesinin bir uzantısı, iddia ve savunmanın değiştirilmesi ve genişletilmesi yasağıdır⁷⁴. Buna göre davacının dava dilekçesi ve cevaba cevap dilekçesiyle ileri sürdüğü iddialar ve davalının da cevap dilekçesi ve ikinci cevap dilekçesiyle ileri sürdüğü savunmalar, teksif ilkesi kapsamında

⁷¹ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s.353; Budak/Karaaslan, s.203; Pekcanitez-Pekcanitez Usul, s.1249; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s.404; Görgün/ Börü/ Toraman/ Kodakoğlu, s.329.

⁷² Tanrıver, s.363, 677; Pekcanitez-Pekcanitez Usul, s.1249; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s.353; Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım, s.259; Budak/Karaaslan, s.203; Kuru, s.283; Atalı/ Ermenek/ Erdoğan, s.404.

⁷³ Tanrıver, s.363; Hanağası, s.378.

⁷⁴ Tanrıver, s.363; Akyol Aslan Leyla, Medeni Usul Hukukunda Cevap Dilekçesi Verilmemesinin Sonuçları, Ankara 2019, s.376.

değerlendirilir. Bu durumda teksif ilkesinin ihlalini gündeme getirecek olan vakıaların değiştirilmesi ve genişletilmesidir. Doktrinde vakıa, geçmişte olan ve halen mevcut bulunan algılanabilir dış dünyaya yahut insanın iç alemine ilişkin durumlar ve süreçler olarak tanımlanmaktadır⁷⁵. Burada ifade edilen vakıa, hukuken sonuç taşıyan ve hükme etkisi olacak vakılardır. Zira taraflar arasında birden fazla vakıa meydana gelmiş olabilir⁷⁶. Ancak dikkate alınacak vakıalar, hâkimin dikkate almadan aynı kararı vermesine imkân vermeyen vakılardır⁷⁷.

Tarafların vakıaları, dava sebebini oluşturur. Dolayısıyla davacı, HMK'nın 119. maddesi birinci fıkrasının (e) bendine göre iddiasının dayanağı olan bütün vakıaları sıra numarası altında açık özetleri ile yazmak ve bunları ispatlamak; davalı ise, HMK'nın 129. maddesi birinci fıkrasının (e) bendine göre savunmasının dayanağı olan bütün vakıaları ileri sürmek ve bunları ispatlamak durumundadır⁷⁸.

İşaret edilen yasağa rağmen iddia ve/veya savunmanın değiştirilmesi ve genişletilmesi, teksif ilkesinin ihlali sonucunu doğurur. Teksif ilkesi gereğince iddianın değiştirilmesi ve genişletilmesi yasağının ihlali, dava sebebinin değiştirilmesi ve genişletilmesi ile ortaya çıkar⁷⁹. Bir başka ifadeyle dava sebebinin değiştirilmesi ve genişletilmesi hem yasağın hem de teksif ilkesinin ihlali anlamına gelir. Savunmanın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağına giren haller ise, defilerin ve vakıaların genişletilmesi ve değiştirilmesidir⁸⁰.

Bazı hallerde davacı ve davalı iddianın ve savunmanın değiştirilmesi yasağıyla karşılaşmadan iddialarını ve savunmalarını değiştirip, genişletebilirler. Buna göre vakıaların değiştirilmesi ve genişletilmesi yasak kapsamında değerlendirilmediği durumlarda teksif ilkesinin uygulanması da

⁷⁵ **Atalay Oğuz**, Medeni Usul Hukukunda Menfi Vakıaların İspatı, İzmir 2001, s.57; **Yıldırım Mehmet Kâmil**, Medeni Usul Hukukunda Delillerin Değerlendirilmesi, İstanbul 1990, s.195; **Göksu Mustafa**, Hukuk Yargılamasında Vakıa ve Hukuk, Haluk Konuralp Anısına Armağan, Ankara 2009, s.324, dn.4; **Gürdoğan Burhan**, Temyiz Mahkemesinin Kontrolü Bakımından: Vakıa ve Hukuk, Zeki Murat Alsan'a Armağan, Ankara 1956, s.260; **Börü**, s.74.

⁷⁶ **Yardımcı**, s.58; **Özçelik**, s.126.

⁷⁷ **Yıldırım**, Delil s.115; **Özçelik**, s.126-127.

⁷⁸ **Göksu**, s.325-326.

⁷⁹ **Kıyak Emre**, Dava Açılmasının Usul Hukukuna İlişkin Sonuçları, Ankara 2014, s.133; **Tanrıver**, s.679; **Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası**, s.355; **Pekcanitez-Pekcanitez Usul**, s.1254-1255; **Budak/Karaaslan**, s.205; **Kuru**, s.277; **Atalı/ Ermenek/ Erdoğan**, s.405; **Görgün/ Börü/ Toraman/ Kodakoğlu**, s.332.

⁸⁰ **Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası**, s.362; **Tanrıver**, s.683; **Pekcanitez-Pekcanitez Usul**, s.1262; **Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım**, s.260; **Kuru**, s.276; **Atalı/ Ermenek/ Erdoğan**, s.408; **Budak/Karaaslan**, s.205.

gündeme gelmez. Bir başka ifadeyle iddianın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağı uygulanmayacağı; talep edilenden başka bir şeye hüküm verilen haller, resen araştırma ilkesinin uygulandığı davalar, dava açılmasından sonra doğan olaylar ve tarafta iradi değişiklik, teksif ilkesi kapsamında değerlendirilemeyecek hallerdir. Savunmanın genişletilmesi ve değiştirilmesi açısından da mahkemenin resen incelemesi gereken durumlar ve sonradan doğan savunma sebeplerinin ileri sürülmesi yasak kapsamında değerlendirilmez⁸¹. Zira bu durumlarda vakıaların genişletilip değiştirilmesi söz konusu olabilir. Örneğin, bir alacak davasında davalı, alacağını dava sırasında ödemişse bunu davacının rızasını aramaksızın ileri sürebilir.

Teksif ilkesinin uygulanmayacağı başka durumlar söz konusu olabilir. Buna göre iddialar açısından, hukuki sebeplerin genişletilmesi ve değiştirilmesi, talep sonucunun daraltılması, herkesçe bilinen vakıaların öne sürülmesi, asıl vakıalara zımnen dâhil olan ve bunların delil niteliğindeki vakıaların ileri sürülmesi iddianın genişletilmesi ve değiştirilmesi sayılmazken⁸²; savunmalar açısından da hukuki sebepler, savunmaya zımnen dâhil olan vakıalar ve cevap ve ikinci cevap dilekçesindeki vakıaların delil niteliğindeki vakıaların ileri sürülmesi de savunmanın değiştirilmesi ve genişletilmesi anlamına gelmez⁸³. Davacı veya davalı bu durumların varlığı halinde iddianın ve savunmanın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağına tâbi olmaz. Dolayısıyla da bu hallerin varlığı halinde teksif ilkesine tâbi olmadan iddia ve savunma değiştirilip genişletilebilir.

Dilekçeler teatisi aşamasında teksif ilkesi işlerlik kazanmazken; dilekçeler teatisinden sonraki ön inceleme aşamasında iddianın ve savunmanın değiştirilmesi ve genişletilmesi yasağı işlerlik kazanır. “Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun⁸⁴” ile ön inceleme duruşmasına gelmeyen tarafın yokluğunda onun muvafakati olmadan iddia ve savunmanın genişletebilmesine ve değiştirilmesine imkân veren düzenleme kaldırılmıştır. Bir başka ifadeyle ön inceleme duruşmasına gelemeyen taraf için uygulanan müeyyide HMK’nın 141. maddesinin birinci fıkrasından çıkarılmıştır.

⁸¹ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s.363-364; Budak/Karaaslan, s.206-207; Kuru, s.281; Atalı/ Ermenek/ Erdoğan, s.409.

⁸² Kıyak, s.136-138; Görgün/ Börü/ Toraman/ Kodakoğlu, s.334.

⁸³ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s.363-364.

⁸⁴ Bkz. RG 28.07.2020, sa. 31199; Pekcanitez Hakan/Atalay Oğuz/Özkes Muhammet, Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda Değişiklik Yapılmasına Dair 7251 Sayılı Kanun Hakkında Değerlendirme, TBB Dergisi 2020, S.150, s.274.

Ön inceleme aşamasından sonra gerçekleşen tahkikat aşamasında ise, iddianın ve savunmanın değiştirilmesi ve genişletilmesi yasağı gereği taraflar, iddia ve savunmada bulunamazlar. Ancak bu aşamada ıslah ve karşı tarafın açık rızası (HMK m.141, II) ile iddia ve savunmanın genişletilmesi ve değiştirilmesi yoluna gidilebilir. Bir başka ifadeyle ıslah ve karşı tarafın açık rızası, iddianın ve savunmanın değiştirilmesi yasağının aşılması araçları olup teksif ilkesinin uygulanmasını engeller⁸⁵. Karşı tarafın açık muvafakati ve ıslahın varlığı hukukumuzda teksif ilkesinin katı bir şekilde uygulanmadığının göstergesidir. Dolayısıyla yumuşatılmış yahut modern olarak nitelendirilebilecek olan teksif ilkesi iddia ve savunmanın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağı bağlamında uygulama alanı bulmaktadır⁸⁶.

Belirtilen araçların ilki karşı tarafın açık rızasıdır. Karşı tarafın zımni muvafakati bu bağlamda yeterli olmaz. İddianın ve savunmanın genişletilmesi veya değiştirilmesinin varlığı halinde hâkim duruma göre davacıya veya davalıya buna muvafakati olup olmadığını açıkça sorar ve beyanını tutanağa geçirir. Karşı tarafın açıkça muvafakatının varlığı halinde de hâkim iddianın ve savunmanın değiştirilmiş ve genişletilmiş şekliyle davayı karara bağlar⁸⁷.

Yasağı aşan araçların ikincisi ise ıslahtır. Davacı veya davalı, iddianın ve savunmanın genişletilmesine veya değiştirilmesine açıkça muvafakat etmezse, taraflardan biri ıslah yoluna başvurabilir⁸⁸. Islah da belirli bir usul kesiti içerisinde yapılır. Nitekim iddianın ve savunmanın değiştirilmesi ve genişletilmesi yasağının başladığı an ile tahkikatın sona ermesine kadar ıslah yapılabilir. Çünkü bundan önceki aşamada taraflar iddiaları ve savunmalarını serbestçe değiştirip genişletebilirler⁸⁹. Islah ile tarafların yaptıkları usul işlemlerinde yapmış oldukları yanlışlıkları düzeltebilecekleri, eksiklikleri tamamlayabilecekleri ve bunun sonucunda adaletli karar verilebilmesini

⁸⁵ **Yıldırım**, s.490; **Pekcanitez-Pekcanitez Usul**, s.1257-1256; **Tanrıver**, s.682, 686; **Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası**, s.359, 365; **Görgün/Börü/Toraman/Kodakoğlu**, s.332; **Tutumlu**, s.250; **Sungurtekin Özkan**, s.205; **Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım**, s.260; **Kuru**, s.279-280; **Atalı/ Ermenek/ Erdoğan**, s.412; **Budak/Karaaslan**, s.209.

⁸⁶ Teksif ilkesinin katı olarak uygulandığı hallere ilişkin olarak bkz. aşa. III, C.

⁸⁷ **Tanrıver**, s.682-683, 703; **Pekcanitez-Pekcanitez Usul**, s.1257-1258; **Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası**, s.346, 353.

⁸⁸ “Medeni Usul Hukukumuzda iddia ve savunmanın teksifi ilkesi geçerli olduğu, bunun karşı tarafın rızası olmadan değiştirilemeyeceği için iddia veya savunmasını değiştirmek ve genişletmek isteyen tarafın başvurabileceği yol ıslah müessesesidir.” 4. HD, T.14.06.2016, E.2015/11319, K.2016/7830: **Kazancı**; aynı yönde karar için bkz. 4.HD, T.13.06.2016, E.2016/3774, K.2016/7793: **Kazancı**.

⁸⁹ **Yılmaz Ejder**, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, 3.B, 3.C, C.2, Ankara 2017, s.2253.

sağlamaya yönelik bir yoldur⁹⁰. Ancak teksif ilkesinin katı bir şekilde uygulanmasını engelleyen ıslaha sürekli başvurulması yargılamanın uzamasına sebep olacağından sadece bir kez kullanılabilmesi kabul edilmiştir (HMK m.176, II).

Teksif ilkesi bağlamında vakıaların ileri sürülmesi açısından önemli başka bir durum ise davalının cevap dilekçesi vermemesidir⁹¹. Zira böyle bir durumun davalı açısından belirli birtakım sonuçları vardır. Öncelikle cevap dilekçesi verilmediğinde teksif ilkesinin katı bir biçimde uygulandığı ilk itirazlar ileri sürülemez⁹². Bunun yanı sıra cevap süresi içerisinde cevap dilekçesi vermemiş olan davalı, davacının dava dilekçesinde ileri sürdüğü vakıaların tamamını inkâr etmiş sayılır (HMK m.128). Davalı artık inkârla sınırlı bir savunma yapar. Bu durumda davalının ispat faaliyetinde bulunarak delil gösterip göstermeyeceği hakkında gerek doktrinde gerekse de Yargıtay'da⁹³ farklı görüşler mevcuttur⁹⁴. Cevap dilekçesinin verilmemesi halinde davacı cevaba cevap dilekçesi, davalı ise ikinci cevap dilekçesi veremez. Bu da teksif ilkesinin uygulandığı savunmanın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağı bakımından önem taşır. Zira iddianın değiştirilmesi ve genişletilmesi yasağı dava dilekçesinin verilmesi ile başlar⁹⁵. Bu durumda teksif ilkesi gereğince belirtilen usul kesiti davacı açısından sadece dava dilekçesi aşaması ile kısıtlamış olur. Buna karşın davalı açısından savunmanın değiştirilmesi ve genişletilmesi yasağına ilişkin süre, cevap süresinin bitmesiyle başlar⁹⁶. Bu bağlamda cevap dilekçesi verilmemesi halinde

⁹⁰ **Yılmaz Ejder**, Medeni Yargılama Hukukunda Islah, 4.B, Ankara 2013, s.45; **Pekcanitez**, s.267-268; **Akil Cenk**, Yargıtay Kararları Işığında Zamanaşımı Def'inin Islah Yolu ile İleri Sürülüp Sürülemeyeceği Meselesi, HHFD 2012, s.4.

⁹¹ **Aslan Akyol**- Cevap s.168-169; **Üstündağ Saim**, Süresinde Cevap Layihası Vermemenin Yaptırımını Vardır, İBD 1962, S.1-2-3, s.27-28.

⁹² **Akyol Aslan**- Cevap s.379.

⁹³ Görüşler için bkz. **Yılmaz**- Şerh, s.1914-1915.

⁹⁴ Buna göre, doktrinde yer alan çoğunluk görüşüne göre, cevap dilekçesi vermemiş olan davalı inkâr ile sınırlı olarak ispat faaliyetinde bulunabilir (**Pekcanitez-Pekcanitez Usul**, s.1206; **Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası**, s.350-351; **Akyol Aslan**-Cevap, s.497; **Tanrıver**, s.659). Doktrinde yer alan görüşlerden bir kısmı ise, HGK'nın T. 20.04.2016, E.14/2-695, K. 16/522 sayılı kararından hareketle davalının inkarla sınırlı delil gösterebileceğini ancak delil göstermesi için süre verilmemesi gerektiği yönünde görüş bildirmektedir (**Pekcanitez-Pekcanitez Usul**, s.1206; **Akkaya-Boşanma**, s.367; **Akyol Aslan**-Cevap, s.491).

⁹⁵ **Tanrıver**, s.660; **Kuru**, s.261.

⁹⁶ **Akyol Aslan**- Cevap, s.379. Ancak Kuru'ya göre, davalı cevap süresi geçtikten sonra cevap dilekçesi verebilir ve bu cevap dilekçesiyle savunmanın değiştirilmesi ve genişletilmesi yasağına tabi olmayan hususlara yer verebilir. Savunmayı değiştirme ve genişletme

savunmanın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağı olan ıslahın uygulanması gerektiği doktrinde ifade edilmektedir⁹⁷.

İddianın ve savunmanın genişletilmesi ve değiştirilmesi bağlamında teksif ilkesinin ihlalinin sonuçlarına değinmek gerekirse; öncelikle iddianın ve savunmanın genişletilmesi ve değiştirilmesinin varlığı halinde hâkim, karşı tarafa açıkça muvafakati olup olmadığını sorar. Açık muvafakat yoksa veya ıslah yoluna başvurulmamışsa, mahkeme belirli olan usul kesitinden sonra verilen değiştirilmiş veya genişletilmiş iddiayı ve savunmayı dikkate almaz. Bir başka ifadeyle değiştirilmiş ve genişletilmiş olan iddia ve savunma yok sayılır⁹⁸. Her iki davanın taraflarının, dava sebebinin ve dava konusunun aynı olması maddi anlamda kesin hüküm teşkil eder. Dava sebebinden anlaşılan davanın dayanağı olan vakıalardır. Bu bakımdan ilk davada ileri sürülen vakıalar hakkında ikinci bir dava açılması durumunda ikinci dava kesin hüküm nedenine dayanarak reddedilir⁹⁹. Bunun yanı sıra dava sonrasında doğan vakıalar hakkında davacı iddiası için yeni bir dava açmak durumunda kalabilir¹⁰⁰. Örneğin elinde kira sözleşmesi olan davacı iddiasını ileri sürerken kira sözleşmesini belirtmediğinde iddia ve savunma yasağının başladığı süreden sonra bir başka ifadeyle cevaba cevap dilekçesini verdikten sonra kira sözleşmesinin de olduğunu ileri süremez. Zira teksif ilkesi gereğince belirli olan usul kesitine kadar iddiaların toplanması gerekir.

Son olarak da eski hale getirme kurumuna değinmek gerekir. Zira, eski hale getirme, ilgilinin kesin süre içerisinde yapması gereken bir işlemi elinde olmayan sebeplerin varlığı dolayısıyla yapamadığı durumda son çare olarak başvuracağı bir hukuki çaredir (HMK m.95). Bu bağlamda, taraf engelin ortadan kalkmasından itibaren iki hafta içinde, en geç nihai karar verilinceye kadar eski hale getirme talebinde bulunabilir¹⁰¹. Örneğin, süresinde cevap dilekçesi veremeyen davalı eski hale getirme yoluna ilişkin şartları taşıdığı varsayıldığı durumda ve mahkemenin eski hale getirme talebini kabul etmesi

anlamına gelecek olan hususlar hakkında da karşı tarafın açık muvafakati olup olmadığını sorabilir veya ıslah ile yeni cevap dilekçesi verebilir (**Kuru**, s.262).

⁹⁷ **Tutumlu Mehmet Akif**, Medeni Usul Hukukunda Islah, 3.B, Ankara 2015, s.150; **Kuru**, s.261.

⁹⁸ **Kuru**, s.273, 283.

⁹⁹ **Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası**, s.702; **Atalı-Pekcanitez Usul**, s.2065; **Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım**, s.561; **Kuru**, s.765; **Atalı/ Ermenek/ Erdoğan**, s.557; **Budak/Karaaslan**, s.308; **Görgün/ Börü/ Toraman/ Kodakoğlu**, s.654.

¹⁰⁰ **Pekcanitez-Pekcanitez Usul**, s.1249.

¹⁰¹ **Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası**, s.183; **Tanrıver**, s.437; **Erdönmez-Pekcanitez Usul**, s.473; **Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım**, s.171; **Kuru**, s.837; **Atalı/ Ermenek/ Erdoğan**, s.310; **Budak/Karaaslan**, s.138; **Görgün/ Börü/ Toraman/Kodakoğlu**, s.204.

halinde, dilekçeler teatisi aşaması geçmiş olsa dâhi cevap dilekçesi verebilecektir. Nitekim böyle bir durum teksif ilkesinin aşılması bir anlamda da istisnasını gündeme getirir.

B. Delillerin Gösterilmesi

Teksif ilkesi iddia ve savunmaların belirli bir usul kesitine kadar ileri sürülmesi olarak ifade edilir. Bu tanımdan yola çıkıldığında delillerin gösterilmesinin¹⁰² teksif ilkesi kapsamında değerlendirilip değerlendirilemeyeceği sorunu gündeme gelmektedir. Doktrinde teksif ilkesi açıklanırken çoğunlukla iddianın ve savunmanın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağı ile ilişkilendirilerek açıklanmaktadır. Ancak, teksif ilkesi yargılama düzenine ilişkin bir ilkedir. Teksif ilkesiyle gerek iddianın ve savunmanın belirli usul kesitine kadar ileri sürülmesi gerekse de delillerin gösterilmesinin belirli bir usul kesitine kadar ileri sürülmesi amaçlanmaktadır¹⁰³. Çünkü teksif ilkesi ile istenilen hâkimin elinde gerekli tüm iddia ve savunmalar ve delillerin bulunması ve hâkimin bunları tümünden görebilmesidir. Bir başka ifadeyle, hâkimin dava sürecinde sonradan bilgi sahibi olmasının önüne geçmektir. Aksi durum yargılamanın uzamasına sebebiyet verir. Bu da adil yargılanma hakkının bir unsuru olan makul sürede yargılanma hakkının zedelenmesi anlamına gelir.

Taraflarca getirilme ilkesinin varlığı halinde hâkim istisnalar dışında resen bir delile başvuramaz¹⁰⁴. Bu bağlamda da tarafların davanın başında sahip oldukları bütün delilleri göstermeleri, sahip oldukları hali hazırdaki delilleri tevdi etmek zorunluluğu ile karşı karşıya kalmaları, delillerin gösterilme faaliyetinin belirli bir usul kesiti ile sınırlandırılmış olması ve yargılamanın sonraki aşamalarında yeni delil gösterilmesi imkânının kanun aradığı belirli şartlara bağlı olması¹⁰⁵, delillerin gösterilmesinin teksif ilkesi bakımından uygulanmasının bir göstergesidir¹⁰⁶. HMK'nın 139. maddesinin birinci

¹⁰² **Yılmaz-Islah**, s.50; **Üstündağ Saim**, İddia ve Müdafanın Değiştirilmesi Yasağı, İstanbul 1967, s.2-3; **Şeker**, s.33. Delillerin teksif ilkesi kapsamında değerlendirildiği görüş için bkz. **Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım**, s.185. Zira teksif ilkesi "dava malzemesinin başlangıçta yığılması ilkesi" olarak da ifade edilmiştir (**Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası**, s.161).

¹⁰³ **Akkaya**- Boşanma, s.141; **Atalı/Ermenek/Erdoğan**, s.129.

¹⁰⁴ **Tanrıver**, s.806; **Teomete Yalabık Fulya**, İngiliz ve Amerikan Hukuklarında Vakıtların Getirilmesi ile Delillerin Toplanması Hâkimin Rolü ve Türk Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi, İstanbul 2016, s.83-84; **Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası**, s.396; **Atalay-Pekcanitez Usul**, s.1756; **Kuru**, s.327; **Atalı/ Ermenek/ Erdoğan**, s.484; **Budak/Karaaslan**, s.255; **Görgün/ Börü/ Toraman/Kodakoğlu**, s.204.

¹⁰⁵ **Tanrıver**, s.806.

¹⁰⁶ "Hukuk Muhakemeleri Kanunu "dava dilekçesinin içeriği" başlıklı 119 uncu maddesinin 1 inci bendinin (e) alt bendinde davacıya, iddiasının dayanağı olan bütün vakıtların sıra

fıkrasının (ç) bendinde de “Davetiyenin tebliğinden itibaren iki haftalık kesin süre içinde tarafların dilekçelerinde gösterdikleri, ancak henüz sunmadıkları belgeleri mahkemeye sunmaları veya başka yerden getirtilecek belgelerin getirilebilmesi amacıyla gereken açıklamayı yapmaları, bu hususların verilen süre içinde yerine getirilmemesi hâlinde o delile dayanmaktan vazgeçmiş sayılacaklarına karar verileceği” belirtilerek tarafların dilekçeler teatisi aşamasında gösterdikleri delillerin ön inceleme aşamasında sunulması için düzenleme yapılmıştır¹⁰⁷. Kural olarak taraflar bu süre ile bağlıdır. Bu süreden sonra delil gösteremezler (HMK m.145). Bu bağlamda da delillerin gösterilmesi teksif ilkesi bağlamında inceleme konusu yapılabilir.

Delil, talep sonucunun dayandırıldığı taraflar arasında uyuşmazlık konusu olan çekişmeli vakıanın ispatı için başvuru araçlarına denir (HMK m.187, I)¹⁰⁸. Delillerin toplanması; delillerin gösterilmesi ve delillerin ibraz edilmesi şeklinde iki aşamadan oluşmaktadır¹⁰⁹. Delillerin gösterilmesi faaliyeti, ispat faaliyeti sırasında tarafların delil ikame ederek ileri sürdükleri iddiaların gerçek olduğu hususunda hâkimi inandırma çabasıdır¹¹⁰ (HMK m.119, I, f; HMK m.129, I, e; HMK m.194, II). Delillerin ibrazı ise, uyuşmazlık konusu vakıaları ispata yarayacak tüm yazılı belgelerin yargılama

numarası altında açık özetlerini ve (f) alt bendinde de iddia ettiği her bir vakıayı hangi delillerle ispat edeceğini göstermek yükümlülüğü getirmiş; bu ilkeyi "somutlaştırma yükü ve delillerin gösterilmesi" başlıklı 194 üncü maddenin 2 sayılı bendinde ve (basit yargılama usulü bakımından) "delillerin ikamesi" başlıklı 318 inci maddenin 1 inci bendinde de tekrarlamıştır.- Benzer bir yük "cevap dilekçesinin içeriği" başlıklı 124 üncü maddenin I inci bendinin (d) ve (e) alt bentleri ile savunma sebep ve vasıtaları bakımından davalıya da yüklenmiştir.- Bu külfet, iddia ve savunma sebeplerinin yargılamanın belirli bir aşamasına kadar ileri sürülmesini, bundan sonra ileri sürülen iddia ve savunma sebeplerinin mahkemeye dikkate alınmayacağını ifade eden "teksif ilkesi" ile de ilişkilidir.” YİBK, T.03.03.2017, E.2015/2, K.2017/1: **Kazanıcı**.

¹⁰⁷ HMK'nın 139. maddesinin hükümet gerekçesinde, ön inceleme duruşmasında tarafların bildirildiği delillerin azami ölçüde toplanmış olması ve uyuşmazlığın çözümü için yol haritasının erken aşamada netleşmiş olması dolayısıyla tahkikata vakit kaybetmeksizin geçilmiş olacağı ifade edilmiştir. Bu durum teksif ilkesinin amaçlarından birini yansıtmaktadır.

¹⁰⁸ **Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası**, s.387; **Tanrıver**, s.798; **Atalay-Pekcanitez Usul**, s.1730; **Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım**, s.317; **Kuru**, s.318; **Atalı/ Ermenek/ Erdoğan**, s.486; **Budak/Karaaslan**, s.250; **Görgün/ Börü/ Toraman/Kodakoğlu**, s.481.

¹⁰⁹ **Bolayır Nur**, Hukuk Yargılamaında Delillerin Toplanmasında Tarafların ve Hâkimin Rolü, İstanbul 2014, s.88.

¹¹⁰ **Erdönmez Güray**, Medeni Usul Hukukunda Belgelerin İbraz Mecburiyeti, İstanbul 2010, s.117; **Mazlum İsmet**, Medeni Usul Hukukunda Belge ve Senet Ayrımı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2012, s.47; **Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası**, s.396; **Tanrıver**, s.806; **Atalay-Pekcanitez Usul**, s.1756; **Kuru**, s.327; **Atalı/ Ermenek/ Erdoğan**, s.492; **Budak/Karaaslan**, s.255; **Görgün/ Börü/ Toraman/Kodakoğlu**, s.482.

sırasında sunulması olarak tanımlanmaktadır¹¹¹ (HMK m.139, I, ç). Bu bağlamda taraflar ellerindeki delilleri dilekçeye ekleyerek mahkemeye vermelidirler. Başka yerden getirilecek belgelerin ve dosyaların ise mahkemeye getirilmesi için gerekli posta giderini pul olarak vermek zorundadırlar¹¹².

Davacı, dilekçeler teatisi evresinde “İddia ettiği her bir vakıanın hangi delillerle ispat edileceğini” yer aldığı HMK’nın 119. maddesinin birinci fıkrasının (f) bendini temel alarak elindeki belgeleri dava dilekçesi ile göstermelidir. Davalı ise, cevap dilekçesinde savunmasının dayanağı olan her bir vakıanın hangi delillerle ispat edeceğini göstermelidir (HMK m.129, I, e). Ayrıca davacı, cevaba cevap ve davalı ise, ikinci cevap dilekçesiyle delillerini herhangi bir sınırlamaya tabi olmadan gösterebilirler (HMK m.136). Bu düzenlemeler delillerin gösterilmesinin belirli bir usul kesiti ile sınırlandırıldığını göstermektedir. Bununla birlikte, belirli usul kesiti ile sınırlanan delillerin getirilmesi, bir başka ifadeyle deliller bağlamında teksif ilkesi, katı bir biçimde uygulanmamaktadır. Delillerin gösterilmesi, vakıalar bakımından söz konusu olduğu gibi, yine dilekçeler teatisi aşaması ile (HMK m.119, I, f ve HMK m.129, I, e) sınırlandırılmıştır. Ancak tahkikat aşamasında tarafların belirli şartların varlığı halinde delil gösterebilmelerine imkân tanınmıştır. Bu bağlamda delillerin gösterilmesi açısından teksif ilkesinin yumuşatıldığından söz edilebilir. Zira dilekçeler teatisinde belirtilecek olan deliller ileri sürülmesi yargılamayı geciktirme amacı taşımıyorsa ve süresinde ileri sürülmemesi ilgili tarafın kusurundan kaynaklanmıyorsa mahkemenin izniyle tahkikat aşamasında ileri sürülebilecektir (HMK m.145).

Somutlaştırma yükünün bir gereği olarak taraflar gösterdikleri delilleri ve hangi delilin hangi vakıanın ispatı için gösterildiğini açıkça belirtmelidir (HMK m.194, II). Zira somutlaştırma yükü, iddia edilmiş bir vakıa hakkında yeterli düzeyde bilgi verilmesi gerekliliğidir¹¹³. Somutlaştırma yükü ile amaçlanan, tarafların dayanağı olmayan, gerçek dışı ve varsayıma dayalı olan iddialarda bulunmamasının önlenmesidir¹¹⁴. Bu şekilde yargılamanın hızlandırılması sağlanmış olmaktadır. Bu durumda bir anlamda teksif ilkesine hizmet eder. Mahkemenin, dayanılan delillerin ayrıntılarına girerek onları

¹¹¹ Bolayır, s.103; Tanrıver, s.812; Atal/ Ermenek/ Erdoğan, s.492.

¹¹² Atalay-Pekcanitez Usul, s.1757.

¹¹³ Yardımcı, s.3; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s.396; Tanrıver, s.796; Atalay-Pekcanitez Usul, s.1681; Kuru, s.327; Atal/ Ermenek/ Erdoğan, s.474; Budak/Karaaslan, s.246; Görgün/ Börü/ Toraman/Kodakoğlu, s.478; Börü, s.183.

¹¹⁴ Börü, s.193; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s.396; Tanrıver, s.796-797; Atalay-Pekcanitez Usul, s.1681; Kuru, s.327; Atal/ Ermenek/ Erdoğan, s.474; Budak/Karaaslan, s.246; Görgün/ Börü/ Toraman/Kodakoğlu, s.478

incelemesi davanın uzamasına sebep olur. Somutlaştırma yükünün varlığı ile mahkemenin delillerle ilgili ayrıca bir araştırma yapmasına gerek olmayacaktır. Ayrıca delillerin toplanması bakımından da ve hatta hâkimin delilleri değerlendirmesi bakımında zaman kaybı önlenmiş olacaktır¹¹⁵. Somutlaştırma yükü ile belirli usul kesitinde ileri sürülen iddianın ve savunmanın yeterli ölçüde somutlaştırılması sağlanır¹¹⁶.

Basit yargılama usulünde ise HMK'nın 318. maddesine göre taraflar dilekçeleri ile birlikte tüm delillerini ve hangi vakıanın delili olduğunu da bildirerek sahip oldukları delilleri dilekçelerine ekleyerek ve başka yerden getirilecek olan belgeleri dilekçesinde bildirmek durumundadır. Bu bağlamda dava dilekçesi ve cevap dilekçesinde taraflar dayanacakları delilleri göstermeleri gerekir.

Delillerin gösterilmesi dilekçeler teatisi evresinde serbestçe gerçekleştirilmesine rağmen, ön inceleme duruşmasında tarafların dilekçelerinde gösterdikleri belgeleri sunamayan veya belgelerin getirilmesi için gerekli açıklamayı yapamayan tarafın bu delile dayanmaktan vazgeçmiş sayılmasına karar verilir (HMK m.140, V). Doktrinde teksif ilkesi çerçevesinde nitelendirilen vakıaların sonradan değiştirilmesi ve genişletilmesi yasağı, deliller açısından geçerli olmadığı savunulmaktadır. Bir başka ifadeyle tarafların dilekçelerinde gösterdikleri vakıaların ispatı için yasak kapsamında olmadan delil gösterilebileceği ifade edilmiştir¹¹⁷.

HMK'nın 140. maddesinin beşinci fıkrası gereğince gösterilecek olan delil, dilekçeler teatisinde belirtilen delillerdir. Umar'a göre, dava dilekçesinde veya cevap dilekçesinde yahut cevaba cevap ve ikinci cevap dilekçesinde belirtilmiş olsun ya da olmasın bütün delilleri bildirmeleri hatta mümkün olanların da mahkemeye sunulması gerekmektedir¹¹⁸.

¹¹⁵ Börü, s.195; Yardımcı, s.15.

¹¹⁶ Börü, s.216; Atal/ Ermenek/ Erdoğan, s.474; Budak/Karaaslan, s.246; Görgün/ Börü/ Toraman/Kodakoğlu, s.478; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s.396; Tanrıver, s.796-797; Atalay-Pekcanitez Usul, s.1683; Kuru, s.327.

¹¹⁷ Deren-Yıldırım, s.274; Üstündağ-İddia ve Müdafaa, s.87; Ansay Şakir, Hukuk Yargılama Usulleri, Ankara 1960, s.239.

¹¹⁸ Umar, s.404. Doktrinde burada belirtilecek delilerin yeni delil olabileceğine ilişkin görüşler olmakla birlikte buradaki amaç iddia ve savunmanın ve delillerin gösterilmesinin dilekçeler teatisinin sonuna kadar toplayabilmektir. Eğer tarafların yeni delil gösterebileceği kabul edilecek olsaydı dilekçeler teatisinden sonra delillerin büyük çoğunluğu gösterilmediği için hâkimin dava şartları ve ilk itirazlar açısından karar vermesi zorlaştırılmış olurdu (Erdönmez Güray, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na Göre Delillerin Gösterilmesi ve İbrazı, İBD 2013, C.87, S.5, s.32).

Tahkikat aşamasında ise kural olarak delil gösterilmez. Ancak HMK'nın 145. maddesi ile teksif ilkesi belirli düzenlemelerle yumuşatılmıştır. Buna göre delilin ileri sürülmesi yargılamayı geciktirme amacı taşııyorsa veya delilin süresinde ileri sürülmemesi ilgili tarafın kusurundan kaynaklanmıyorsa mahkeme o delilin sonradan gösterilmesine karar verebilir (HMK m.145). Bu maddeye göre iki durumdan birinin varlığı halinde tahkikat aşamasında delil gösterilebilir. Bir başka ifadeyle tahkikat aşamasında yeni delil getirilmesi için tarafın o delile önceden ulaşamaması yahut delille ilgili kusuru olmaksızın ileri sürememesi gerekmektedir. Yani tarafların, ihmalkârlığı, kötüniyetli olması, yeterince araştırmaması, önemsememesi gibi durumların varlığı halinde sonradan yeni delil ileri sürmesi durumunda, o delil kabul edilmez¹¹⁹.

Doktrinde tahkikat aşamasında HMK'nın 145. maddesine dayanılarak yeni delil getirilip getirilmeyeceği tartışmalıdır. Buna göre doktrinde yer alan bir görüş, hâkimin davayı aydınlatma ödevinden hareketle HMK m.145'e dayanılarak yeni delil getirilebileceğini savunur¹²⁰. Diğer bir görüş ise, teksif ilkesinin varlığından hareketle HMK'nın 145. maddesine dayanılarak tahkikat aşamasına getirecek olan delillerin yeni delil olarak nitelendirilmemesi gerektiği yönündedir¹²¹. Ancak tahkikat aşamasında ıslah veya karşı tarafın açık rızası ile yeni vakıa getirmeleri veya ileri sürdükleri vakıanın yenisi ile değiştirmeleri durumunda bu vakıaların ispatı için yargılamaya yeni delil getirilmesi mümkün olduğu ifade edilmektedir¹²².

Delillerin belirtilen süreler dışında gösterilmesinin usul kesitlerine göre farklı sonuçları vardır. Buna göre kural delillerin dilekçeler teatisi evresinde gösterilmesi olmakla birlikte gösterilmediği durumda ne olacağına ilişkin açıkça bir düzenleme bulunmamaktadır. Doktrinde bu durumda taraflara süre

¹¹⁹ **Atalay-Pekcanitez Usul**, s.1760.

¹²⁰ **Karaaslan**, s.162. Deren-Yıldırım'a göre hâkimin soru sorma ödevi, tarafların dava malzemesini eksik getirmeleri halinde ortaya çıkar. Hâkimin soru sorması dilekçede dayanılan vakıalarla sınırlıdır. Aksi durum hâkime vakıa araştırma getirme imkânı tanınmış olsaydı teksif ilkesi bertaraf edilmiş olurdu (**Deren-Yıldırım**, s.275).

¹²¹ **Yardımcı**, 136; Tanrıver'e göre, delil gösterilmesi iddianın ve savunmanın değiştirilmesi ve genişletilmesi yasağı içinde yer almasa dahi yeni delil gösterilmesi vakıaların değiştirilmesi ve genişletilmesi anlamına gelebilir (**Tanrıver**, s.828). Aynı şekilde Yılmaz, hâkimin verdiği iki haftalık süreden sonra taraflar yeni delil gösterilemeyeceğini ve bu durumun belli bir tarihten sonra "delil genişletme ve değiştirme yasağı" anlamına geleceğinin ifade etmiştir (**Yılmaz-Şerh**, s.1993).

¹²² **Atalay-Pekcanitez Usul**, s.1760; **Tanrıver**, s.828; **Erdönmez**, s.369. İsviçre ve Fransız Hukukunda yeni vakıa ve vakıalara ilişkin delillerin getirilmesi hususunda bir sınırlama yoktur. Bunun temeli ise, vakıalar bakımından uygulanan teksif ilkesinin bizim hukuk sistemimize göre daha yumuşatılmış olmasıdır (**Bolayır**, s.278).

verilmesi gerektiği, tarafların bu sürede de delillerini sunmadıkları durumda da aleyhlerine hüküm verilme riski ile karşı karşıya kalacakları ifade edilmektedir¹²³. HMK'nın 140. maddesinin beşinci fıkrasında ön inceleme aşamasında dilekçelerinde gösterdikleri delilleri getirmemeleri durumunda o delile dayanmaktan vazgeçmiş sayılacağı düzenlenmektedir. Tahkikat aşamasında ise delillerini göstermesi için iki unsurdan birinin gerçekleşmesi gerekmektedir. Bir başka ifadeyle delilin ileri sürülmesi yargılamayı uzatma amacı taşıyor olması yahut delili göstermemesi kendi kusurundan kaynaklanması durumunda gösterdiği delil kabul edilmez. O delile dayanmaktan vazgeçmiş sayılır¹²⁴. Bir bakıma burada ifade edilen belirtilen süreler dışında delillerin gösterilmesi teksif ilkesinin ihlali anlamına gelebilir. Çünkü bu durumda teksif ilkesi gereğince belirtilen usul kesitine uyulmamış olmaktadır.

C. İlk İtirazlar

İlk itirazlar, bir davanın esasına girilmesini engelleyen ve davanın hemen başında ileri sürülmesi gereken usule ilişkin itirazlardır¹²⁵. İlk itirazlar HMK'da sınırlı sayıda sayılmıştır. Bunlar; kesin yetki kuralının bulunmadığı hallerde yetki ve uyumsuzluğun tahkim yoluyla çözümlenmesi gerektiği itirazıdır (HMK m.116).

İlk itirazlar usule ilişkin savunma sebepleridir¹²⁶. Usule ilişkin savunmalar iki tanedir. Dava şartları ve ilk itirazlar. Dava şartları, davanın her aşamasında mahkeme tarafından resen gözetilmesi gereken usule ilişkin savunma sebepleridir (HMK m.115). Bir başka ifadeyle dava şartlarının eksikliği taraflarca da ileri sürülebilir. Ancak hâkim bunları resen dikkate almalıdır. Dava şartları yargılamanın her aşamasında ileri sürülebilir. Bu bağlamda dava şartları bakımından özelliği gereği teksif ilkesi uygulanmaz. Çünkü dava şartları belirli bir usul kesiti ile sınırlandırılmamış usule ilişkin savunma sebepleridir. Buna karşılık ilk itirazlar, davalı bakımından ileri

¹²³ Atalay-Pekcanitez Usul, s.1757.

¹²⁴ Atalay-Pekcanitez Usul, s.1759-1760; Atalı/ Ermenek/ Erdoğan, s.496; Görgün/ Börü/ Toraman/Kodakoğlu, s.487; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s.398; Kuru, s. 327.

¹²⁵ Öztürk Emre, Medeni Usul Hukukunda İlk İtirazlar, Ankara 2014, s.29; Tanrıver, s.625; Pekcanitez-Pekcanitez Usul, s.1218; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s.345; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s.327; Budak/Karaaslan, s.157; Görgün/ Börü/ Toraman/Kodakoğlu, s.266; Alangoya/ Yıldırım/ Deren- Yıldırım, s.196.

¹²⁶ Tanrıver, s.363, 625; Pekcanitez-Pekcanitez Usul, s.1218; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s.345; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s.327; Budak/Karaaslan, s.157; Görgün/ Börü/ Toraman/Kodakoğlu, s.266; Alangoya/ Yıldırım/ Deren- Yıldırım, s.196.

sürülmedikçe dikkate alınmaz¹²⁷. Hatta ilk itirazların dosyadan anlaşılması halinde dahi hâkim resen karar veremez. Davalının bunu ileri sürmesi gerekir¹²⁸.

Doktrinde ilk itirazların teksif ilkesinin bir uzantısı olarak katı bir biçimde uygulama alanı bulduğu ifade edilmiştir¹²⁹. Zira ilk itirazlar usule ilişkin savunma sebepleridir ve belirli bir usul kesiti ile sınırlandırılmıştır. Bunların belirtilen usul kesitine kadar getirilmesi zorunludur. Belirtilen usul kesitinden kasıt ilk itirazlar açısından cevap dilekçesinin verilmesidir. İlk itirazların teksif ilkesi bağlamında katı bir biçimde uygulandığı durum ise, cevap süresi verilmiş, ilk itirazlar bildirilmemiş ve iki haftalık süre dolmamış olması durumunda bile ek dilekçe verilmek suretiyle ilk itirazlar ileri sürülmesinin mümkün olmayacağıdır¹³⁰. Buna göre davalı ister yazılı yargılama usulünde isterse de basit yargılama usulünde ilk itirazlarını dava dilekçesinin kendisine tebliğinden itibaren işleyen iki haftalık süre içerisinde vereceği cevap dilekçesi ile bildirmek zorundadır¹³¹. Davacı da karşı davaya cevap veriyorsa cevap dilekçesinde ilk itirazlarını ileri sürmesi gerekir. İlk itirazların belirtilen süreden sonra ileri sürülmesinin olanağı yoktur.

İlk itirazların dilekçeler teatisi evresinde iki haftalık süre içerisinde ileri sürülmesi gerekmektedir. Bu süre içerisinde ileri sürülmediği durumda karşı tarafın açık rızası veya ıslah ile dahi ileri sürülemez. Çünkü ilk itirazlar usule ilişkin savunma vasıtalarıdır, esasa ilişkin savunma vasıtası değildir. Bu nedenle de esasa ilişkin savunma vasıtası olan savunmayı genişletme ve değiştirme yasağının istisnaları ilk itirazlar açısından uygulama alanı bulmaz¹³².

Ön inceleme aşamasında öncelikle dava şartları sonra cevap dilekçesinde ileri sürülen ilk itirazlar incelenir. Nitekim ilk itirazlar ön sorunlar gibi incelenip karara bağlanır (HMK m.117, III). Çünkü ilk itirazlar bir sonraki aşamaya geçilebilmesi için çözülmesi gereken sorundur. Hâkim ilk itirazlar hakkındaki kararını derhal verir ve bu kararı taraflara tefhim veya tebliğ eder¹³³.

¹²⁷ Öztürk, s.42.

¹²⁸ Pekcanitez-Pekcanitez Usul, s.1222; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s.327; Budak/Karaaslan, s.157; Görgün/ Börü/ Toraman/Kodakoğlu, s.266; Alangoya/ Yıldırım/ Deren-Yıldırım, s.196; Tanrıver, s.625; Pekcanitez-Pekcanitez Usul, s.1218; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s.345.

¹²⁹ Tanrıver, s.363.

¹³⁰ Tanrıver, s.363, 625.

¹³¹ Tanrıver, s.363, 625.

¹³² Pekcanitez-Pekcanitez Usul, s.1222; Tanrıver, s.363.

¹³³ Öztürk, s.48-49; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s.327; Budak/Karaaslan, s.157; Görgün/ Börü/ Toraman/Kodakoğlu, s.266; Alangoya/ Yıldırım/ Deren- Yıldırım, s.196;

İlk itirazların ileri sürülmesi için verilen süre, hak düşürücü süredir. Bu bağlamda süre geçtikten sonra davacı davalının ileri sürdüğü ilk itirazlara muvafakat etse dahi ilk itirazlar, mahkeme tarafından incelenemez¹³⁴. Bu husus HMK'nın 117. maddesinin birinci fıkrasında da ifade edilmiştir. Buna göre, ilk itirazlar cevap dilekçesinde ileri sürülmelidir. Aksi halde hâkim tarafından dinlenmez ve cevap dilekçesi için verilen süre geçtikten sonra yahut cevap dilekçesi verildikten sonra ilk itirazları ileri sürmesi de teksif ilkesinin ihlali sonucunu doğurur. Böyle bir durumda da hâkim, ileri sürülen ilk itirazları dikkate alınmaz. Bir başka ifadeyle taraflar hiç itiraz etmemiş gibi yargılamaya devam olunur. Kanaatimizce burada teksif ilkesinin bir istisnasını oluşturan eski hale getirme kurumunun şartlarını sağlaması halinde uygulanması gerekir. Nitekim eski hale getirme kurumunun uygulanması ile teksif ilkesinin yaratabileceği sakıncaları giderebilir¹³⁵. Elde olmayan sebeplerle kanunda belirtilen ve hâkimin kesin olarak belirlediği süre içinde bir işlemi yapamayan kimse eski hale getirme talebinde bulunabilir (HMK m.95, I)¹³⁶. Bu bağlamda cevap dilekçesi verememiş olan kişi eski hale getirme yoluna başvurabilmek için gerekli olan şartları da sağladığı durumda cevap dilekçesi verebilir ve kanaatimizce de bu dilekçe ile ilk itirazları ileri sürebilir. Dolayısıyla da teksif ilkesinin aşılması şeklinde bir durum gündeme gelebilir.

IV. TEKSİF İLKESİNİN KANUN YOLLARI BAKIMINDAN UYGULANMASI

Teksif ilkesi yargılamaya egemen olan ilkelerden biridir. Bu ilkenin uygulanması sadece ilk derece yargılamasında değil; kanun yolları açısından da geçerlilik arz eder. Zira yargılama bir bütündür ve yargılamaya egemen olan ilkeler kanun yollarında da geçerliliğini korurlar. Bu bağlamda nihai kararların kesinleşmesine engel olan kanun yollarına olağan kanun yolları denir¹³⁷. Olağan kanun yoluna başvurulması halinde, başvuru nihai karar olağan kanun yolundan geçmeden kesinleşemez. HMK'ya göre olağan kanun

Tanrıver, s.625; **Pekcanitez-Pekcanitez Usul**, s.1218; **Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayyavz/Hanağası**, s.345.

¹³⁴ **Pekcanitez-Pekcanitez Usul**, s.1222; **Atalı/Ermenek/Erdoğan**, s.327; **Budak/Karaaslan**, s.157; **Görgün/ Börü/ Toraman/Kodakoğlu**, s.266; **Alangoya/ Yıldırım/ Deren-Yıldırım**, s.196; **Tanrıver**, s.625; **Pekcanitez-Pekcanitez Usul**, s.1218; **Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayyavz/Hanağası**, s.345.

¹³⁵ **Sungurtekin Özkan**, s.101.

¹³⁶ **Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayyavz/Hanağası**, s.183.

¹³⁷ **Görgün/ Börü/ Toraman/ Kodakoğlu**, s.660; **Alangoya/ Yıldırım/ Deren- Yıldırım**, s.445; **Özekes-Pekcanitez Usul**, s.2159; **Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayyavz/Hanağası**, s.596; **Atalı/Ermenek/Erdoğan**, s.593; **Budak/Karaaslan**, s.367; **Kuru**, s.661.

yolları iki tanedir: İstinaf ve temyiz. Dolayısıyla bu konu başlığının altında teksif ilkesinin istinaf ve temyiz açısından uygulanması incelenmeye çalışılacaktır.

A. İstinaf Aşamasında Teksif İlkesinin Yansımaları

İstinaf ile amaçlanan ilk derece mahkemelerinde verilen kararların vakıalara, delillere, maddi hukuk ve usul hukuku kurallarına uygunluğunu denetlenmesidir.¹³⁸ İstinafta, ilk derece mahkemesinin yapmış olduğu işlemler aynen tekrarlanmaz. Sadece maddi vakılar açısından gerekli olan hususlar yeniden incelenir.¹³⁹ İstinaf yoluna başvuru süresi iki haftadır. Buna göre ilamın kendisine tebliği ile iki haftalık süre işlemeye başlar (HMK m.345). İstinafta yapılan yargılaması dilekçeler aşaması, ön inceleme, tahkikat ve Bölge Adliye Mahkemesinin karar vermesi aşamalarından oluşur.

İstinaf yoluna başvuru dilekçe ile yapılır (HMK m.342, I). Dilekçe kararı veren mahkemeye veya başka bir yer mahkemesine verilebilir. O mahkemece bölge adliye mahkemesi başvuru defterine kaydolunur (HMK m.343, I). İstinaf dilekçesi karşı tarafa tebliğ edilir. Karşı taraf, tebliğden itibaren iki hafta içerisinde cevap dilekçesi verebilir. Cevap dilekçesi, kararı veren mahkemeye veya bu mahkemeye gönderilmek üzere başka bir yer mahkemesine verilebilir.¹⁴⁰ Dilekçeler aşamasında istinaf dilekçesi ve cevap dilekçesi olmak üzere sadece bir kez dilekçe verilir.¹⁴¹ Teksif ilkesinin bir yansıması olarak verilen dilekçeler ile hâkim istinaf yargılamasının başında istinaf incelemesinin kapsamı ve tarafların talepleri hakkında bilgi sahibi olur.¹⁴² Bu durumda teksif ilkesi gereğince hâkimin eldeki verileri tümünden görmesini sağlar ve yargılamanın uzamasına engel olur.

Bölge adliye mahkemesi ilk derece yargılamasında yazılı yargılama usulünde cevaba cevap dilekçesinde veya ikinci cevap dilekçesinde belirtilen; basit yargılama usulünde ise dava dilekçesi ile cevap dilekçesinde ifade edilen

¹³⁸ Özkes-Pekcanitez Usul, s.2203; Görgün/ Börü/ Toraman/Kodakoğlu, s.663; Alangoya/ Yıldırım/ Deren- Yıldırım, s.506; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s.604; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s.601; Budak/Karaaslan, s.374; Kuru, s.667.

¹³⁹ Yılmaz-Şerh, s.3237.

¹⁴⁰ Yılmaz Ejder, İstinaf, 2.B, Ankara 2005, s.67; Akkaya Tolga, Medeni Usul Hukukunda İstinaf, Ankara 2009, s.171-172; Meraklı Yayla Deniz, Medeni Usul Hukuku'nda İstinaf Kanun Yolunda Yeniden Tahkikat Yapılması, Ankara 2014, s.74; Görgün/ Börü/ Toraman/Kodakoğlu, s.671; Alangoya/ Yıldırım/ Deren- Yıldırım, s.530; Özkes-Pekcanitez Usul, s.2222; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s.611; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s.612; Budak/Karaaslan, s.380; Kuru, s.684.

¹⁴¹ Akkaya-İstinaf, s.173.

¹⁴² Akkaya-İstinaf, s.180.

iddia ve savunmalar ile bağlıdır. Bir başka ifadeyle taraflar ilk derece yargılamasında ileri sürmedikleri iddia ve savunmalarını istinaf aşamasında ileri süremezler¹⁴³. Zira teksif ilkesi gereğince belirtilen usul kesitinden sonra yasak işlemeye başlamıştır. Bu yasak kanun yolları açısından da geçerliliğini sürdürmektedir. Bunu yanı sıra ilk derece mahkemesinde uygulanan iddianın ve savunmanın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağının istisnalarının, uygulanmadığı haller istinaf aşamasında da geçerliliğini korur (HMK m.360)¹⁴⁴.

İstinaf aşamasında yeni vakıa ileri sürülemez. Ancak ilk derece mahkemesinde ileri sürülmüş olan fakat yanlış ve eksik değerlendirilmiş vakıalar incelenebilir¹⁴⁵. Ancak ilk derecede dilekçeler teatisinde belirtilen fakat tarafın ihmali sebebiyle ileri sürülmeyen vakıalar istinaf aşamasında değerlendirilmez¹⁴⁶. İstinaf aşamasında yeni vakıaların ileri sürülmesi için tanınan istisna ise, mahkemenin resen göz önünde tutacağı hususlardır¹⁴⁷. Bunun yanı sıra ileri sürülmüş olan vakıanın kapsamında kalan ancak mahkeme tarafından üzerinde durulmamış olan vakıalar yeni vakıa sayılmayacağından istinaf yargılamasına getirilebilir¹⁴⁸.

İddianın ve savunmanın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağının bir istisnasını ise ıslah oluşturmaktadır. Nitekim ıslah, teksif ilkesinin istisnası anlamına da gelir¹⁴⁹. HMK'nın 357. maddesinde ise dar anlamda istinaf yargılamasından yola çıkılarak ıslahın yapılamayacağı ifade edilmiştir. İslahın istinaf yargılamasında yapılamayacak olmasının nedenleri; ilk derece mahkemesinin usul ve esasa ilişkin hatalarını düzeltme amacı olan bir yargılama faaliyeti olması, istinafta ıslahın davaları uzatmaya yol açması ve istinafta yeni vakıa ileri sürülememesi, talep sonucunun değiştirilip genişletilememesidir¹⁵⁰. Ancak doktrinde, istinaf yargılamasında ıslahın yapılması gerektiğini savunan görüşler bulunmaktadır. Bu görüşlere göre, istinaf aşamasında ıslah yolunu kapatmak hem istinafin denetim yapmasına hem de gereksiz yere dava açılmasının önüne geçilmesine aykırıdır¹⁵¹. Ayrıca istinafta ıslah hakkının uygulanmamasının teksif ilkesinin çok katı

¹⁴³ Akkaya-İstinaf, s.185; Alangoya/ Yıldırım/ Deren- Yıldırım, s.513.

¹⁴⁴ Meraklı Yayla, s.76; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s.347.

¹⁴⁵ Özekes-Pekcanitez Usul, s.2245; Deren-Yıldırım, s.278-279; Alangoya/ Yıldırım/ Deren-Yıldırım, s.515.

¹⁴⁶ Alangoya/ Yıldırım/ Deren- Yıldırım, s.514.

¹⁴⁷ Deren-Yıldırım, s.281; Özekes-Pekcanitez Usul, s.2251.

¹⁴⁸ Özekes-Pekcanitez Usul, s.2251.

¹⁴⁹ Bkz. yuk. III, A.

¹⁵⁰ Meraklı Yayla, s.46; Özekes-Pekcanitez Usul, s.2245.

¹⁵¹ Akkaya-İstinaf, s.298; Meraklı Yayla, s.52; Özekes-Pekcanitez Usul, s.2248.

uygulanması sonucu doğuracağından hareketle istinaftan istenilen yararın ve işlevin meydana gelmeyeceği şeklinde ifade edilmiştir¹⁵².

İstinaf sistemimiz dar anlamda istinaf sisteminden yola çıkılarak düzenlenmiştir. Bu anlamda da ilk derece mahkemesinin yapmış olduğu işlemlerle sınırlı bir şekilde istinaf incelemesi yapılmaktadır. Nitekim iddianın ve savunmanın değiştirilmesi ve genişletilmesi yasağı¹⁵³ dışında teksif ilkesinin kapsamına aldığımız dar anlamda istinaftan etkilenen bir başka durum ise yeni delil¹⁵⁴ gösterilmesidir. Bu bağlamda bölge adliye mahkemesi istinaf yargılaması yaparken teksif ilkesi gereğince dilekçeler teatisi aşamasında belirtilen deliller ile inceleme yapar. Buna karşılık ilk derece yargılaması görülürken var olmalarına rağmen ileri sürülmemeyen veya tarafların ihmali ile mahkemeye bildirilmemiş olan deliller istinaf incelemesi kapsamı dışında kalır¹⁵⁵. Var olup ileri sürülmemeyen delillerden başka bölge adliye mahkemesine getirilen yeni delillerin gösterilmesi HMK'nın 357. maddesini birinci fıkrası gereğince kural olarak yasaklanmaktadır. Bu hükmün istisnası ise anılan maddenin üçüncü fıkrasında düzenlenmiştir. Buna göre ilk derece mahkemesinde usulüne uygun olarak gösterildiği halde incelenmeden reddedilen deliller¹⁵⁶ veya mücbir sebebin varlığı dolayısıyla gösterilmesine olanak bulunmayan yeni deliller bölge adliye mahkemesi tarafından incelenebilir. Ayrıca resen araştırma ilkesinin uygulandığı davalar da ve kamu düzenine ilişkin durumların varlığı halinde yeni delil incelenmesi yapılabilir¹⁵⁷. Nitekim bu iki durumda teksif ilkesinin uygulanmayacağı durumlardır.

¹⁵² **Akkaya-İstinaf**, s.181, 186.

¹⁵³ Akkaya'ya göre yeni delillerin ileri sürülmemesi yasağı iddianın ve savunmanın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağının devamı değildir. Böyle bir düzenlemenin amacı hukuki uyumsuzluğun sona erdirilmesi ve kanun yolunun en kısa sürede sonuçlandırılmasının sağlanmasıdır (**Akkaya-İstinaf**, s.284).

¹⁵⁴ Yeni delil gösterilmesi, dava malzemesinin getirilmesinin zamansal olarak sınırlandırılmasının bazı hallerde gerçeğe ulaşmayı engelleyeceğinden getirilmiş bir kurumdur (**Akil Cenk, İstinaf Kavramı**, Ankara 2010, s.259-260).

¹⁵⁵ **Bolayır**, s.284; **Deren-Yıldırım**, s.280; **Akkaya-İstinaf**, s.283; **Meraklı Yayla**, s.121; **Alangoya/ Yıldırım/ Deren- Yıldırım**, s.514-515.

¹⁵⁶ Doktrinde bu şekilde ileri sürülmüş olup ilk derece mahkemesinin incelemeyen reddettiği delillerin yeni delil olmadığı ifade edilmektedir. Bu görüşe göre, bu deliller daha önceden mahkemeye bildirildikleri için mahkeme tarafından bilinmektedirler. Bu deliller zaten dosyaya girdikleri için artık mahkeme tarafından resen incelenebilirler. Nitekim istinaf yargılamasında da böyle bir düzenleme olmaksızın bu delillerin incelenmesi mümkündür (**Akkaya-İstinaf**, s.291; **Bolayır**, s.289-290; **Meraklı Yayla**, s.126-127).

¹⁵⁷ **Meraklı Yayla**, s.133.

Yeni delil getirilmesi açısından HMK'nın düzenlenmesinden açıkça anlaşılabilen konu resen göz önünde bulundurulması gereken delillerin bu kapsamda değerlendirilip değerlendirilmeyeceğidir. Teksif ilkesinin uygulanmadığı durumlardan biri de hâkimin resen harekete geçtiği hallerdir. Bir başka ifadeyle teksif ilkesi taraflarca getirilme ilkesinin uygulandığı davalar bakımından uygulanır. Bu nedenle de hâkimin bilirkişiye başvurması ya da keşif yapması teksif ilkesi açısından belirli bir usul kesiti sınırlandırılmamıştır. Doktrinde yer alan bir görüşe göre taraflarca getirilme ilkesinin uygulanmadığı bilirkişiye başvurma veya keşif delillerine hâkimin resen başvurabileceği; ancak bunun dışında kalan deliller açısından istinaf yargılaması bakımından hâkimin resen başvurmayacağıdır¹⁵⁸.

B. Temyiz Aşamasında Teksif İlkesinin Yansımaları

Temyiz, bölge adliye mahkemelerince verilen belli meblağı aşan nihai kararlara, duruma göre ilk derece mahkemesinin kararlarına karşı doğrudan ve hakem kararlarının iptali talebi üzerine verilen kararlara karşı Yargıtay nezdinde gidilen olağan kanun yoludur¹⁵⁹. Temyiz yolunda alt derece mahkemesinin vakıaları usulüne uygun bir şekilde inceleyip incelemeyeceği, özellikle de vakıalara kanunların doğru uygulanıp uygulanmadığı kontrol edilir¹⁶⁰.

Temyiz incelemesinde yeni vakıa gösterilmez. Sadece alt mahkemenin vakıa incelemesi ile sınırlı hukuki denetim yapılabilir¹⁶¹. Temyiz aşamasında yeni delil gösterilmesi ile ilgili netlik bulunmamakla birlikte temyiz aşamasında yeniden tahkikata girilmeyeceğinden daha önceden bildirilmeyen vakıalar ve deliller yargılamaya getirilmemektedir¹⁶². Yargıtay'ın bozma kararından sonra dosyayı hükmü veren mahkemeye geri göndermesi ve bu durumda tekrar tahkikat işlemlerinin yapılması durumunda HMK'nın 145. maddesinin uygulanabileceği savunulmaktadır¹⁶³. Böyle bir durumda da bölge

¹⁵⁸ Bolayır, s.294-295; Akkaya-İstinaf, s.292-293; Meraklı Yayla, s.134.

¹⁵⁹ Özekes-Pekcanitez Usul, s.2350; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s.623; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s.631; Budak/Karaaslan, s.406; Görgün/ Börü/ Toraman/Kodakoğlu, s.679; Alangoya/ Yıldırım/ Deren- Yıldırım, s.538; Kuru, s.701.

¹⁶⁰ Özekes-Pekcanitez Usul, s.2276; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s.623.

¹⁶¹ Özekes-Pekcanitez Usul, s.2277; Görgün/ Börü/ Toraman/Kodakoğlu, s.679; Alangoya/ Yıldırım/ Deren- Yıldırım, s.538; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s.623; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s.623; Budak/Karaaslan, s.414; Kuru, s.723.

¹⁶² Bolayır, s.304. Doktrinde yer alan bir görüş delillerin dilekçeler teatisinden sonra gösterilmesi ancak HMK'nın 145. maddesine göre olacağından Yargıtay'ın böyle bir yetkiye sahip olmayacağını ifade etmektedir. Bu görüşe göre de Yargıtay'ın yeni delili kabul etmemesi gerekmektedir (Atalay-Pekcanitez Usul, s.1762).

¹⁶³ Atalay-Pekcanitez Usul, s.1762; Bolayır, s.305.

adliye mahkemesi veya ilk derece mahkemesi sadece bozma kararı kapsamında belirtilen hususlar hakkında tahkikat yapılır ve deliller toplanır. Bozma kararının dışında kalan, yeni vakıalar yargılamaya getirilemez, yeni delil gösterilemez ve dolayısıyla da delillerin toplanması söz konusu olmaz¹⁶⁴. Bu bağlamda da bozma kararı üzerine yapılacak olan tahkikatta taraflar iddianın ve savunmanın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağına bağlı olarak yeni vakia ileri sürüp yeni delil gösterebilirler¹⁶⁵.

Bozmadan sonra ıslah yoluna gidilip gidilemeyeceği tartışmalıydı. Ancak 7251 s.K. “Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” ile tartışmalara son verilmiş ve HMK’nın 177. maddesine “Yargıtay’ın bozma kararından veya bölge adliye mahkemesinin kaldırma kararından sonra dosya ilk derece mahkemesine gönderildiğinde, ilk derece mahkemesinin tahkikata ilişkin bir işlem yapması hâlinde tahkikat sona erinceye kadar da ıslah yapılabilir. Ancak bozma kararına uymakla ortaya çıkan hukuki durum ortadan kaldırılamaz.” şeklinde ikinci fıkra eklenmiştir. Yargıtay son kararlarında değiştirilen HMK’nın 177. maddesi uyarınca bozmadan sonra yapılan ıslahın usulî müktesep hakkın istisnası olduğu ve teksif ilkesinin sert biçimde uygulanması dolayısıyla şekilciliğin esası engelleyeceğinden hareketle bozmadan sonra ıslahın yapılabileceğini ifade etmiştir¹⁶⁶.

¹⁶⁴ Bolayır, s.305.

¹⁶⁵ Bolayır, s.305-306.

¹⁶⁶ “Islah, iddia ve savunma yasağının kapsamına giren taraf usul işlemlerini tamamen veya kısmen düzeltmeye yarayan bir hukukî imkândır. Taraflar ihmal, unutmama, yetersiz bilgi ve benzeri sebeplerle eksik ya da hatalı şekilde iddia ve savunmada bulunmuş olabilirler. Yine, yargılama sırasında meydana gelen gelişmeler neticesinde taraflar yargılamanın başında sundukları iddia ve savunmalarında değişiklik yapma ihtiyacı duyabilirler. Teksif ilkesinin sert bir biçimde uygulanması ve belli bir zaman kesitinden sonra taraflara iddia ve savunmada değişiklik yapma imkânının tanınmaması halinde, şekilcilik esasları engeller hale gelir ve yargılamanın adaletli bir karar ile sonuçlanmama tehlikesi doğabilir... 22.07.2020 yürürlük tarihli 7251 sayılı Kanun ile değişen 6100 sayılı HMK’nın 177/2.maddesi ile, Yargıtayın bozma kararından sonra tahkikata ilişkin bir işlem yapılması halinde, tahkikat sona erinceye kadar da ıslah yapılabileceğine dair açık düzenleme yapıldığı gözetilerek, yukarıda açıklandığı üzere usule ilişkin kazanılmış hakkın istisnası niteliğindeki Yasa değişikliği uyarınca karar verilmesi yerinde olup davacı vekilinin bu yönleri amaçlayan karar düzeltme isteğinin kabulü gerekmiştir.” 17.HD, T.05.11.2020, E.2019/1411, K.2020/6683: **Legalbank**; aynı yönde karar için bkz. 10. HD, T.01.10.2020, E.2020/6889, K.2020/5292: **Legalbank**.

SONUÇ

Teksif ilkesi, iddia ve savunma sebeplerinin ve delillerin, bir başka ifadeyle dava malzemesinin belirli bir usul kesitine kadar mahkeme önüne getirilmesini, öngörülen usul kesitinin tamamlanmasından sonra ileri sürülen ya da getirilen iddia ve savunma sebeplerinin ve delillerin mahkemece dikkate alınmamasını öngören yargılama hukuku ilkesidir. Bu ilke ile iddianın ve savunmanın veya delillerin getirilmesi usul kesiti olarak ifade ettiğimiz dilekçeler teatisi aşaması, ön inceleme, tahkikat, sözlü yargılama ve hüküm aşamaları ile sınırlandırılmıştır. Teksif ilkesiyle davaların gereksiz ve kötü niyetli olarak uzamasının ve yargılamanın sürüncemede bırakılmasının önüne geçilmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca teksif ilkesi şekilciliğini yumuşatılmasına ve adaleli bir yargılamanın gerçekleştirilmesine hizmet etmektedir.

Teksif ilkesinin yargılamadaki en önemli yansıması iddia ve savunmanın değiştirilmesi ve genişletilmesi yasağıdır. Tarafların ileri sürmedikleri iddia ve savunmaları (vakıaları) tasarruf ilkesinin egemen olduğu yargılamada hâkim dikkate almaz. Nitekim de HMK'nın 141. maddesinin birinci fıkrasında tarafların yargılamada iddia ve savunmalarını ne zamana kadar değiştirebilecekleri düzenlenmiştir. Buna göre, taraflar cevaba cevap ve ikinci cevap dilekçeleri ile serbestçe iddia veya savunmalarını genişletebilir yahut değiştirebilirler. Bu düzenleme ile kural olarak dilekçeler aşamasında tarafların iddia ve savunmalarını sunmaları istenmektedir. Ön inceleme aşamasında taraflar iddia ve savunmalarını değiştirip genişletemezler. Tahkikat aşamasında ise iddia ve savunmanın genişletilip değiştirilmesi yasağı ancak ıslah ve karşı tarafın açık muvafakati ile aşılabılır. Teksif ilkesinin ihlali halinde değiştirilmiş veya genişletilmiş olan iddia ve savunma mahkeme tarafından yok sayılır. Ayrıca ilk davada ileri sürülen vakıalar hakkında ikinci bir dava açılması durumunda ikinci dava, dava sebebinin aynı olması nedeniyle kesin hükme dayanılarak reddedilir.

Teksif ilkesi, dava malzemesinin belirli bir usul kesitine kadar mahkemeye sunulması olarak ifade edilmesi sebebiyle delillerin gösterilmesi de teksif ilkesi kapsamında değerlendirilmelidir. Zira delillerin gösterilmesi de belirli bir usul kesitiyle sınırlandırılmıştır. Davacı, dilekçeler teatisi evresinde "İddia ettiği her bir vakıanın hangi delillerle ispat edileceğini" yer aldığı HMK'nın 119. maddesinin birinci fıkrasının (f) bendini temel alarak elindeki belgeleri dava dilekçesi ile göstermelidir. Davalı ise, cevap dilekçesinde savunmasının dayanağı olan her bir vakıanın hangi delillerle ispat edeceğini göstermelidir (HMK m.129, I, e). Ayrıca davacı, cevaba cevap ve davalı ise, ikinci cevap dilekçesiyle delillerini herhangi bir sınırlamaya tabi olmadan gösterebilirler (HMK m.136). Ancak delillerin gösterilmesi

bakımından da teksif ilkesinin uygulanması yumuşatılmıştır. Buna göre ön inceleme aşamasında HMK'nın 139. maddesinin birinci fıkrasının (ç) bendi, tahkikat aşamasında ise HMK'nın 145. maddesi uygulama alanı bulur. Doktrinde farklı görüşlerin mevcut olmasına rağmen tahkikat aşamasında yeni delil gösterilmesi ancak dilekçeler teatisi evresinde gösterilen ama mahkemeye sunmadıkları veya mahkemenin incelemeye delillere hasren yapılabilir.

Teksif ilkesinin en katı biçimde uygulandığı kurum ilk itirazlardır. Nitekim ilk itirazların istisnai de olsa ne ön inceleme aşamasında ne de tahkikat aşamasında ileri sürülebilmesi mümkün değildir. İlk itirazlar açısından belirtilen usul kesitinden kasıt ilk itirazlar açısından cevap dilekçesinin verilmesidir. İlk itirazların teksif ilkesi bağlamında katı bir biçimde uygulandığı durum ise, cevap süresi verilmiş, ilk itirazlar bildirilmemiş ve iki haftalık süre dolmamış olması durumunda bile ek dilekçe verilmek suretiyle ilk itirazlar ileri sürülmesinin mümkün olmayacağıdır. Ancak eski hale getirmenin uygulanması bu bağlamda ilk itirazların ileri sürülmesine bir başla ifadeyle teksif ilkesinin uygulanmasına istisna olabilir.

Teksif ilkesinin uygulanması sadece ilk derece yargılamasında değil; kanun yolları açısından da geçerlilik arz eder. Zira yargılama bir bütündür ve yargılamaya egemen olan ilkeler kanun yollarında da geçerliliğini korurlar. Bu bağlamda teksif ilkesinin hem istinaf yargılamasında hem de temyizde yansımaları mevcuttur. İstinaf aşamasında yeni vakıa ileri sürülemez. Ancak ilk derece mahkemesinde ileri sürülmüş olan fakat yanlış ve eksik değerlendirilmiş vakıalar incelenebilir. Bölge adliye mahkemesi istinaf yargılaması yaparken teksif ilkesi gereğince dilekçeler teatisi aşamasında belirtilen deliller ile inceleme yapar. Buna karşılık ilk derece yargılaması görülürken var olmalarına rağmen ileri sürülmeyen veya tarafların ihmali ile mahkemeye bildirilmemiş olan deliller istinaf incelemesi kapsamı dışında kalır. Temyiz incelemesinde de yeni vakıa ve delil gösterilmez.

KAYNAKÇA

Akkaya Tolga,

Akkaya Tolga, Medeni Usul Hukukunda İstinaf, Ankara 2009. (İstinaf)

Medeni Usul Hukuku Bakımından Boşanma Davası, Ankara 2017. (Boşanma)

Akil Cenk, Yargıtay Kararları Işığında Zamanaşımı Def'inin Islah Yolu ile İleri Sürülüp Sürülemeyeceği Meselesi, HHFD 2012, C.2, S.2, s.1-15.

Akil Cenk, İstinaf Kavramı, Ankara 2010.

Alangoya Yavuz, Medeni Usul Hukukunda Vakıaların ve Delillerin Toplanmasına İlişkin İlkeler, İstanbul 1979.

Alangoya Yavuz/ Yıldırım Kamil/ Deren-Yıldırım Nevhis, Medeni Usul Hukuku Esasları, 8.B, İstanbul 2011.

Alpay Ece, İngiliz ve Türk Yargılama Hukukunda Sözlülük İlkesi, İstanbul 2020.

Ansay Şakir, Hukuk Yargılama Usulleri, Ankara 1960.

Arslan Ramazan/ Yılmaz Ejder/ Taşpınar Ayvaz Sema/ Hanağası Emel, Medeni Usul Hukuku, 6.B, Ankara 2020.

Arslan Ramazan/ Yılmaz Ejder/ Taşpınar Ayvaz Sema/ Hanağası Emel, İcra ve İflâs Hukuku, 6.B, Ankara 2020. (İcra ve İflâs Hukuku)

Aslan Akyol Leyla, Aslan Akyol Leyla, Atalı Murat/ Ermenek İbrahim/ Erdoğan Ersin, Medeni Usul Hukukunda Davadan Feragat, Ankara 2011.

Medeni Usul Hukukunda Cevap Dilekçesi Verilmemesinin Sonuçları, Ankara 2019. (Cevap)

Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı, 3.B, Ankara 2020.

Atalay Oğuz, Medeni Usul Hukukunda Menfi Vakıaların İspatı, İzmir 2001.

Bilge Necip, Medeni Yargılama Hukuku, 2.B, İstanbul 1967.

Bolayır Nur, Hukuk Yargılamasında Delillerin Toplanmasında Tarafların ve Hâkimin Rolü, İstanbul 2014.

Börü Levent, Medeni Usul Hukukunda İddia ve Somutlaştırma Yükü, Ankara 2016.

Budak Ali Cem/ Karaaslan Varol, Medeni Usul Hukuku, 4.B, Ankara 2020.

Deren-Yıldırım Nevhis, Teksif İlkesi Açısından İstinaf, İstinaf Mahkemeleri Uluslararası Toplantı, 7-8 Mart 2003, s.267-284.

Erdoğan Ersin/Korkmaz Cansu, Yargıtay'ca Verilen Bozma Yahut Bölge Adliye Mahkemelerince Verilen Gönderme Kararlarından Sonra Islah Yapılıp Yapılmayacağı Sorunu, YBHD 2016, S.2, s.249-290.

Erdönmez Güray, Medeni Usul Hukukunda Belgelerin İbraz Mecburiyeti, İstanbul 2010. (İbraz)

- Erdönmez Güray**, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na Göre Delillerin Gösterilmesi ve İbrazı, İBD 2013, C.87, S.5, s.15-53. (Delil)
- Ferendeci H. Özden**, (Alman Hukuku'ndaki Örneği ile) Sözlülük İlkesi, İstanbul 2019.
- Göksu Mustafa**, Hukuk Yargılamasında Vakıa ve Hukuk, Haluk Konuralp Anısına Armağan, Ankara 2009, s.323-350.
- Görgün Şanal/ Börü Levent/ Toraman Barış/ Kodakoğlu Mehmet**, Medeni Usul Hukuku, 9.B, Ankara 2020.
- Gürdoğan Burhan**, Temyiz Mahkemesinin Kontrolü Bakımından: Vakıa ve Hukuk, Zeki Murat Alsan'a Armağan, Ankara 1956, 258-285.
- Hanağası Emel**, Medeni Yargılama Hukukunda Silahların Eşitliği, Ankara 2016.
- Karaaslan, Varol**, Hâkimin Davayı Aydınlatma Ödevi, Ankara 2013.
- Karlı Abdurrahim**, Medeni Muhakeme Hukuku, 3.B, İstanbul 2012.
- Kıyak Emre**, Dava Açılmasının Usul Hukukuna İlişkin Sonuçları, Ankara 2014.
- Kuru Baki**, İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medeni Usul Hukuku, İstanbul 2016.
- Kuru Baki**, Medeni Usul Hukuku El Kitabı, 2.C, C.1, Ankara 2020. (El Kitabı)
- Mazlum İsmet**, Medeni Usul Hukukunda Belge ve Senet Ayrımı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2012.
- Meraklı Yayla Deniz**, Medeni Usul Hukuku'nda İstinaf Kanun Yolunda Yeniden Tahkikat Yapılması, Ankara 2014.
- Meriç Nedim**, Medeni Yargılama Hukukunda Tasarruf ve Taleple Bağlılık İlkesinin Kapsamı ve Bazı Güncel Kararların Değerlendirilmesi, MİHBİR 2014, C.4, S.2, s.23-63. (Taleple Bağlılık)
- Meriç Nedim**, Medeni Yargılama Hukukunda Tasarruf İlkesi, Ankara 2011.
- Özçelik Volkan**, Türk Medeni Usul Hukukunda Taraflarca Getirilme İlkesi, Ankara 2020.
- Özekes Muhammet**, Medeni Usul Hukukunda Hukuki Dinlenilme Hakkı, Ankara 2003.
- Öztürk Emre**, Medeni Usul Hukukunda İlk İtirazlar, Ankara 2014.
- Pekcanitez Hakan, Pekcanitez Hakan/ Atalay Oğuz/ Özekes Muhammet**, Islaha İlişkin Bazı Yargıtay Kararlarının Değerlendirilmesi, Makaleler, 2.C, C.2, İstanbul 2016.
- Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına Dair 7251 Sayılı Kanun Hakkında Değerlendirme, TBBD 2020, S.150, s.247-299.

- Pekcanitez Hakan/ Atalay Oğuz/ Özkes Muhammet/ Atalı Murat/ Erdönmez Güray/ Akkan Mine/ Yeşilirmak Ali/ Taş Korkmaz Hülya**, Pekcanitez Usul Medeni Usul Hukuku, 15.B, 3. C, C.1, 2, 3, İstanbul 2017. (Pekcanitez Usul).
- Rechberger Walter (Çeviren, Yıldırım Kamil)**, Avusturya Medeni Yargılamasında Yargılamanın Hızlandırılması, İlkeler Işığında Medeni Yargılama Hukuku, 3.B, İstanbul 2002.
- Rüzgaresen Cumhuriyet**, Medeni Muhakeme Hukukunda Usul Ekonomisi İlkesi, Ankara 2013.
- Sungurtekin Özkan Meral**, Türk Medeni Yargılama Hukuku, İzmir 2013.
- Şeker Hilmi**, İlkeler Işığında Ön İnceleme Kurumu, İstanbul 2012.
- Tanrıver Süha**, Medeni Usul Hukuku, 3.B, C.1, Ankara 2020.
- Taşpınar, Sema**, Medeni Yargılama Hukukunda Amaç Sorunu, Prof. Dr. Faruk Erem'e Armağan, Ankara 1999, s.759-787.
- Teomete Yalabık Fulya**, İngiliz ve Amerikan Hukuklarında Vakıfaların Getirilmesi ile Delillerin Toplanmasında Hâkimin Rolü ve Türk Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi, İstanbul 2016.
- Topuz Gökçen**, Medeni Usul Hukukunda Karinelerle İspat, Ankara 2012.
- Tutumlu Mehmet Akif**, Medeni Usul Hukukunda Islah, 3.B, Ankara 2015.
- Umar Bilge**, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, Ankara 2011.
- Üstündağ Saim**, Medeni Yargılama Hukuku, 6.B, İstanbul 1995.
- Üstündağ Saim**, Süresinde Cevap Layihası Vermemenin Yaptırımı Vardır, İBD 1962, S.1-2-3, s.22-36. (Cevap Layihası)
- Üstündağ Saim**, İddia ve Müdafaa'nın Değiştirilmesi Yasağı, İstanbul 1967. (İddia ve Müdafaa)
- Yardımcı Taner Emre**, Hukuk Yarılımasında Somutlaştırma Yükü, İstanbul 2017.
- Yıldırım Kâmil**, Teksif ve Sözlülük İlkeleri Açısından Yargılama Usulleri Hakkında Düşünceler, Prof. Dr. Ergun Önen'e Armağan, İstanbul 2003, s.467-491.
- Yıldırım Mehmet Kâmil**, Medeni Usul Hukukunda Delillerin Değerlendirilmesi, İstanbul 1990. (Delil)
- Yılmaz Ejder**, Hukuk Sözlüğü, 3.B, Ankara 2005.
- Yılmaz Ejder**, Usul Ekonomisi İlkesi, AÜHFD, C.57, S.1, Y.2008, s.243-274. (Usul Ekonomisi)
- Yılmaz Ejder**, Medeni Yargılama Hukukunda Islah, 4.B, Ankara 2013. (Islah)
- Yılmaz Ejder**, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, 3.B, 3.C, C.2, Ankara 2017. (Şerh)
- Yılmaz Ejder**, İstinaf, 2.B, Ankara 2005. (İstinaf)